Одинъ портретъ на отд. листѣ

6

МЕНТИ НАТХНЕННЯ.

ТВОРИ
Грицька Кернеренка.

ГУЛЯЙПОЛЕ.
ДРУКАРНЯ Н. ЛІБМАНА.
1910.

Присвячую

ПАМ'ЯТИ

мого дорогого незабутнього брата

ЛІКАРЯ

Яківа Борисовича Кернера.

Моя муза.

Мов той вітрець вона легка,
Мов промінь сонця веселенька
І, як тополя та, рівненька
І, як метеличокъ, прудка.

Блакітні очи—самоцвіт,
Найкращий собіль—в неі брови,
Мов пісня пташки—в неі мова
І вся вона—мов ясний світ.

Вона вся—Страсть, вона—Любов,
Вона—гріховне Спокушення,
Надія, Воля те ж Сумління—
Ото іи натура й кров.

В кирсетку вдягнена бува,
У плахту в гарну, в черевички;
Вінок з барвінку невеличкий
Волося чорне обвива.

На грудіх де-які квітки:
Гвоздики, рута і васильки....
Оце й убрання все та й тільки,
Хіба сказать-ще й нагітки.

До мене янголом вона
З зарею ранньою приходе
І гарних все пісень заводе
І знов в блакіття порина.

І кожне слово з пісень тих
Я в серці глибоко ховаю,
За нею ж в слід і сам співаю
І слези тихо проливаю....
В той час щасливійший я всих!...

Ранок у полі.

Ах ты степь моя,
Степь широкая!
Широко ты степь
Пораскинулась.

Кольцовъ.

З за гайочків зелененьких сонце виринає,
На листочках росу чисту гріє й освищає.
Степ широкий разістлався, геть-геть зеленіє,
Вітерець по полю чистий тихесенько віє.
Зграя чайок піднялася „киги“ закричала,
Кругом луна рознеслася й з ними десь пропала;
А ось знову ціла зграя качок полетіла
До води на став широкий, на воді й усилась.
Пішли бризки по ставочку, наче тіи слези....
Затремтів он жайворонок при битій дорозі.
Мужики з плугами в поле стали виїзжати
Та ледачими волами по стерні орати.
Он і дівка чорномаза переходе поле,
І не чує, що іі тут виростає доля.
Серед поля поміж квіток доля виростає
Себе котрими до шлюбу дівка уквитчає.
За те кожня вже из квіток щиро нагадає
Про щасливе, хоть не довге, кохання згадає...
Люблю тебе, степе вільний, твою ширь широку—
Розіслався пеленою далеко нівроку.

* * *

Не літа молодість изводять,
Життя невміле—край всему,
Воно найбільше серцю шкодить....
Не дай же плакати йому!

Хай сліз твоїх ніхто не баче,
Надіі дай іх просушить—
І знову сил тобі настаче,
Щоб світ великий полюбить.

За кріпким муром у кайданах
І з вічно-каторжним бува—
Надію вглядить в своіх планах
І він про горе забува.

Забудь же й ти про зле на світі,
Надія хай тебе скріпить—
І знову ти почнеш любити
І знову гарно станеш жить.

Пісня.

Понаходили скрізь хмари,
Небо почорніло....
Хлопець дівки відцурався—
Серце заболіло.

Ой співає соловейко
В лузі на калині,
Та й нагадує кохання,
Як на гріх, дівчині.

Ясно сонечко блиснуло....
Вже й хмаркою вкрилось-
Таке й з дівкою тією
Щастячко лучилось:

Засміялось, заблищало,
Серце звеселило
І, мов пір'ячко на вітрі
Геть десь одлитіло.

І вже більше того щастя
Знову не звернути,
А дівчині та з тим парнем
Парою не бути.

Соловейко ж все співає
В лузі на калині
Тай нагадує кохання,
Як на гріх, дівчині.

Весна в осени.

(Романс).

Глянь, осінь на дворі. Кубельця в коморі
Вже ластівка діткам не в'є;
Послідній лист пада і чорна левада
Цвітками те ж більш не цвіте....
Хай вітер лист носе, з дощем хай голосе
І все же однако мині:
Бо тілько я гляну на тебе кохану
Й для мене весна въ осени!

Пташок вже немає, он тілько гуляють
Сороки жахливі й граки,
Ще й сич на коморі віщує про горе
Й про різні невдачі людські....
Хай вітер все носе, хай в комін голосе
І все те однако мині:
Бо тілько я гляну на тебе кохану
Й для мене весна в осени!

* *
*

Схаменись, дурна дитино,
Бо вже славонька пішла,
Що там, бачили, під тином
У ночі не раз ти йшла.

Ти ж свій рід тим зневажаєшь,
Та хіба ж воно гаразд?...
В гречку, кажуть. ти скакаєш—
Люде бачили не раз.

„Люде бачили то Ганну
—Я ж за тином вже була—
Я ж казала ій поганій,
Кликала щоб швидче йшла.

Чим же вина я не Ганна—
Було б ій скоріше йти?...
То вона свій рід погане,
Хоче ще й мене звести".

Колисанка

Спи моя дитино!
Місяць крізь вікно
У твою колиску
Світе вже давно.
Врем'ячко проходе—
Ничоньки шкода...
Спи ж, моя дитино,
Гойдоньки, гойда!

Чим скоріше заснешь,
Встанеш тим скоріш;
Хто лягає рано,
То й і здоровіш.
Спи ж, моя дитино,
Нічоньки шкода,
Спи ж, моя рідненька!
Гойдоньки, гойда!

***

За що люди лають
Мене та дитину,
У двір не пускають
В недобру годину?

Та яж не робила
Нічого дурного:
До Йвана ходила
У темну діброву.

Та з ним, як прощалась,
Його обнімала
Любить обіщалась
Було—й цілувала.

Діброва темненька,
Іван хлопець гарний—
Вернулась до дому
Було вже не рано....

За що ж дюди лають
Мене та дитину,
У двір не пускають
В недобру годину?

* *
*

Важко тим мині признатись,
Що тебе я полюбив:
Я боюсь, кохання словом,
Щоб тебе я не убив.

Може ти ще і не чула,
Що й в любови є слова
І що серце, їх почувши,
Все на світі забува.

Важко тим мині признатись,
Що тебе я полюбив:
Я боюсь—тебе словам тим
Може хтось вже научив.

* *
*

Та як же я ии кохав!
Я серце, розум ій та волю
Усе я чисто ій віддав—
Я в неі бачив свою долю....
    Від мене Бог іі узяв....
    Тепер дарма—іі не стало—
    Для мене в світі все пропало!

Та як же я іі кохав!
Усе найлучше, що на світі
Для неі в серці я ховав:
Жадання перше, силу хіті....
    Від мене Бог іі узяв....
    Іі нема, іі не стало—
    Для мене в світі все пропало !...

Два питання.

I.

Мамо, мила мамо,
Що мині робити—
В світі я не можу
Та не з ким ужитись?

Змієм в тебе, може,
В світ я народилась,
Бо кого забачу—
Зараз би й вчипилась.

Той здається бреше,
Той мині поганий,
Як візьмусь за його,
Починаю ганить....

А чого й для чого?
Я й сама не знаю:
Важко м'ому серцю—
Сум свій виливаю.

Далі щоб терпіти
Більше не з'умію;
Ой боюсь, боюся,
Що скоро здурію.

Все мині неначе
Нелюбим здається....
Мамо, мила мамо,
Скоро ж це минется ?...

II.

Хоч не дуже я й велика,
Не дуже й маненька,
Танцювала б, все співала б,
Бо я молоденька.

Все у світі мині любо,
Радіє й сміється;
Моє ж серце, мов у пташки
Радісно так б'ється.

Скажи ж мині, моя мамо,
Що мині робити,
Що так весело та гарно
В світі мині жити?

Чи ще довго ще так буде,
Скажи мині, нене,
Не вже ж літа мої й щастя
Минуться для мене?

Ave Maria.

Концерт M-lle H.

Один за другим, мов ті хвилі,
За голосом голос несется
І в серці, і навіт у тілі
Він луною там роздаєтся,
Мов зілля цілюще—то л'єтся
Твій голос чарівний та милий.

Душа вже зовсім замирала....
Навкруг усе сум безнадійно....
Мов пташка з весни заспівала
Ти пісню свою так чарівно,
Так мило, так гарно, так дивно,
Що душі усих воскресала.

І тихо, кругом стало тихо:
Ти „Ave Maria“ співала....
Здавалось нема в світі й лиха—
Так голосом ти чарувала.
Громада ж в забутті мовчала
І плакала, плакала стиха....

* *
*

Нехай дощик б‘є в віконце,
Нехай вітер завиває,
Хай не кида й промін сонце
У мале моє віконце—
  Аби милий хай кохає!

    Дощик лити перестане,
    Вітер в другий бік полине,
    Й сонце з хмарок знову гляне....
    Тілько милий—той не стане
      Вже любити, як покине!

Рідна пісня.

Є пісень багато
Гарних, голосних,
Та найлучша пісня
Є одна из тих.

Там не-про кохання
Дівки з козаком
Й не про те, як вітер
Плаче під вікном;

Не про світ широкий
Й про короткий вік,
Що його так марно
Зводе чоловік.

Пісня тая инша,
Краща й голосніш—
В світі вона перша,
В світі з всих миліш.

Пісню ту в колисці
Мати нам співа,
Пісню ту ніхто з нас
Ввік не забува!

На все своя пора.

Як в січні сонечко пригріє,
Розтане сніг, кругом вода,
Бува й трава зазеленіє—
Так то ще не весна!

Як в маі сніг бува зірветься,
Вода зашерхне, мов дріма,
І грак по снігу ще пасеться—
Так то вже не зима!

При першій стрічі, як почуєш
Слова ласкаві... вдарить кров,
І від сумніння загорюєш—
Знай—то ще не любов!

Проживши в світі вже чимало,
Й слова почувши ті ізнов,
Хоча і в жилах кров заграла-б,—
Так то вже не любов!

Певному другові.

(Івзі К....).

Не на віки чорна хмара сонце заступила;
Не на віки сумна доля нас заполонила.

Не сумуй же, певний друже! долі кинь шукати!
Мені руку, моя сестро, дай! ходім блукаты!

В купі глянем на світ білий, чи світло-ж на йому?
Може й доля відозветься серцю молодому.

Ходім друже, ходім сестро, візьмемось за руки!
А як долі не знайдемо, знайдемо ми муки...

А за муками там може доля нас шукає...
Розійдуться хмари з неба, сонце засіяє...

На позичений мотив.

Я боюся тобі розказать про любов...
Бо вітер, почувши, здається,
Злякається дуже страшних моіх слів
  І бурею геть понесеться.

Я боюся тобі розказать про любов...
Бо море те може почує,
І дуже злякавшись підніметься знов
  І в хвилях страшних забушує

Я боюся тобі розказать про любов...
Боюсь я тебе налякати,
Боюсь, що почувши загра в тобі кров—
  Боюсь твоє серце порвати.

Знову на Вкраіні

Я знову побачив степи Украіни,
Я знову зелений гай темний уздрів,
Гай темний, де лучші й щасливі хвилини,
Найкращіі літа свої я прожив.

Де щастю гряниці не знав я ніколи,
Співав свої пісні й слізми обливав,
Ще першими, серце; і жив я на волі:
Ніякого горя тоді я не знав.

Я плакав, кажу я, та радісні сльози
Лилися и чисті мов перли були.
Ті сльози—то перші були мої рози:
Вони вже ніколи так більш не цвили!

І лекшало серцю було, як за плачу,
І пісня поллється, і славно мені...
Тепер же немає тих сліз, і неначе
Роса та на сонці, так висхли вони.

Співав я в гайочку, співав у оселі—
Бо, звісно, в мені молода грала кров,
І все, що я бачив, здавалось веселим...
Я думав, що в світі є щира любов...

Я думав, кажу я... Чому-ж я не маю
Тепер більш тих думок і сліз тих святих?
А серце із жалю все бильш замирає,
І ментів щасливих немає вже тих!...

І знову тепер я, свята Украіно,
На землю приіхав святую твою;
Прийми мене, ненько, твоя я дитина,
Для тебе і пісню співаю свою!

Осінь.

Хижим холодом подуло,
Небо хмарами укрилось—
Прийшла осінь. Промайнуло
Літо, й з літом все змінилось.

Скрізь грязюка. Дощ невпинно
Мов з відра ллє, вітер виє,
Листя рве... Стоіть калина
І вже більш не зеленіє.

Крізь віконечко з хатини
Дівка дивиться та туже:
Рідна ій ота калина,
Рідна ій, ще й рідна дуже.

Бо з весни, як зеленіла,
В перше листя одяглася,
Вперше й дівка полюбила,
З хлопцем там вона зійшлася.

Літо йшло, цвіла калина
Й рясні ягідки пустила;
І не счулася дівчина,
Як себе та загубила...

Тим на ту калину пильно
Так дівчина й поглядає.
Бо іі нещасну долю
Та калина тілько й знає.

Сумно. Холодом подуло,
Небо хмарами укрилось,
Прийшла осінь. Проймануло
Літо, й з літом все змінилось.

Не рідний син.

Прощай, Україно моя—
Тебе я кинуть мушу;
Хоча за тебе я б оддав
Життя і волю й душу!

Але я—пасинок тобі,
На жаль це добре знаю
Й про між другиx дітей твоіх
Я не живу—страждаю.

Не сила знести вже мені
Глумлінь тих по над міру
За те, що я й твоі сини
Не одну маєм віру.

Тебе ж, Україно моя,
Я буду вік кохати:
Бо ти хоч мачуха мені,
А все ж ти мені—мати!

На степах Украіни.

Що за поле розляглося
І не скинеш оком?
Подивишся—тилько мріє—
Велике нівроку!
Ото ж—поле Украіни,
Де правда блукає,
Та всім людям таку пісню
З докором співає:
„Добрі люде, Украіна
„Як квіт гине, в'яне,
„Сонце пале, вітер суше,—
„Ніхто й не догляне.
„Вже й пашню он скрізь по ниві
„Осот застилає,
„І з осоту ледве-ледве
„Пашня проростає...
„Розрослась вона б гарненько,
„Як би більш простору:
„Як би висилить осот той—
„Пішла б рости в гору!...“

Роковини смерті Т. Г. Шевченка.

Вдова безталанна й „покритка“—від пана,
Що сльози за них проливав ти,
„Байстря“ не обуте, під тином забуте,
Що батька не зна, як і звати,
І гори високі, і кручі глибокі,
Степи ті широкі, безкраі,
І вся Украіна і навіть дитина—
Сьогодня тебе поминають!
Глагол твій могучий розніс Дніпр ревучий,
З Дніпра вже і вітер розвіяв,
І зерно здорове—твое щире слово
У нашому серці посіяв.
Те слово велике нам людям—калікам
Ти в піснях та в думах оставив,
І в світі як жити, як треба любити—
Себе ти на віки прославив.
А ми вже ходою йдемо за тобою
Та сієм твою батьківщину,
І пісни співаєм, в них Бога благаєм,
Щоб дав нам з зерна хоч стеблину.
І може настане те времья жадане
І стебло у цвіт розівьєтся:
„Обніме брат брата, й заплакана мати
Погляне на них та й всміхнеться!“

Монополія.

І хто повірив би, щоб оттаке прийшлось,
Що панський рід увесь знівечився до щенту:
Що панство за шинки тепер уже взялось,
Не тільки за шинки—взялось і за проценти!

Пропили все, як є, добро своє пани!
Відкрили їм кредит, прийшли на поміч банки...
І те не помоглось: і землю й жупани—
Пропили чисто все пани та полупанки.

А кров в них не проста—вони ж таки пани,
Не то що ті жиди—всесвітні бідолахи;
Одежа чиста в них, з лампасами штани,
На куртках гудзики й які блискучі бляхи!...

І чиста кров така повинна бідувать!
А жид в шинку сидить і гроші загрібає...
І звелено в жидів шинкарство одібрать!
І посадить панів—вони хай заправляють!

Чи правлять там вони, самі чи може п'ють,
То діло не про нас, то времячко покаже...
За те-ж горілки вже жиди не продають,
І жидові „шинкарь" ніхто тепер не каже!

З С. Я. Надсона.

Я ріс тобі чужий відщепенець-народ,
І не тобі пісень співав я в мент натхнення.
Твоі перекази и тиск твоіх турбот
Мені чужі так саме, як і твоє вчення.

І, як би, як колись, народ ти був міцний
І, як би ти не був зневажанний всим світом—
Як всі щасливий був би ти й тепер такий.
Ніколи б не подавсь до тебе б я с привітом.

Але у наші дні під силою знегід
Чоло ти гнеш своє і марно ждешь спасення,
Коли одно те слово „жид“
Гучить мов симболь той глумлення.

І вороги твоі, мов зграя тих хортів,
Рвуть на шматки тебе й сміются над тобою—
Хай скромно стану й я в ряди твоіх борців,
Народе вскривдинний судьбою.

На чужині.

Присвячую А. Д. К—ві.

Чого це мій краю,
Я гірко скучаю,
Бува, як покину тебе?
І сам я не знаю,
Чом сльози роняю—
Щось давить, щось муче мене!

І тут же є люди,
Та й сонечко всюди—
Всіх гріє, всіх вабить воно...
Та тяжко у грудях,
Хоч я і на людях—
Та все щось мині не одно.

Так пташка, буває,
У клітці скучає,
Хоч клітка ота й золота,
А все виглядає—
До дверець літає
Про волю у сонця пита.

До Пташки.

Сизокрила, гарна пташко,
Куди ти літаєш?
Та й щаслива ж ти у Бога,
Що крильячка маєш.

Полетишь ти, куди схочешь
Далеко за море;
Ти з собою, моє серце,
Візьми й моє горе.

Щоб воно більш не верталось
До мене убогій...
Поклонюсь я тоді, пташко,
Тобі в сами ноги!

*
* *

Я бачив капельку чистенькоі води
З дощу великого скотилася у став...
І як ту капельку я вже не намічав,
Не видно: я не зміг іи вже більш найти.

Так з малку схожі й ми на каплю отаку,
Доки не знаємо ще певного життя,
А взнаемо, то йдем, хоть може й не хотя
Та мутимось в жітті, як капля та в ставку.

Другові.

Тобі не видно, як мині
Мій друже, як вона сміється,
Коли, кохаючи, клянется,
Що буде вірною тобі.

А ти, сердешний, віриш ій,
Себе коханням марно зводишь
Й не бачишь, як собі ж ти й шкодишь—
Який тебе заплутав змій.

Тобі не видно ще й того,
Мій друже, як вона радіє,
Тебе як муче, не жаліє—
Для серця лютого свого.

Не вірь гадюці, друже мій,
Не вірь, скоріше схаменися
Та Милосердному молися—
Назад хай верне розум твій.

Щей сили хай твоі скріпить,
Тебе від чар іи одлуче,
А то вона тебе замуче—
Своім коханням отруіть!...

До дівчини.

Твій видочок,
Мов садочок
З весни зеленіє;
Хто не гляне,
Всяк загляне,
Глядить та радіє.

Твої очі — серед ночі,
Мов зірки ті ссяють;
Кого схочуть
Поморочуть,
Кого — покохають.

Твої ручки,
Такі гнучки,
Мов гилля тополі,
Як обнімуть,
То й однімуть
І розум, і волю.

Ой дівчино,
Ой рибчино,
Не зводь людей марно,
Будеш в світі
Тоді жити
І любо, і гарно!

Мій гемон.

(З мінського)

Ніяк с тіі пори, як хмурні всі творіння
Нудьги та зла того полошуть дух людей
Пихою гнівною, або яким сумлінням,
  Або отрутою страстей,

С тіі пори, як змій той мудрий геть піднявся
Із праха й гемоном застряв в височині—
Ніколи в світі ще таким він не з'являвся
  Таким страшенним, як мені...

Страшний мій гемон тим, що як на тій дитині
Не зла, не хитрісті не видно й на йому,
Що небу він не шле ні грізб, а ні прокліну,
  Що й не противиться всьому.

Страшний мій гемон тим, що правду зневажає
Та правди висчоі жде більш, ніж Серафим,
Страшний мій гемон тим, що душу спокушає
  Й здаєтся розуму святим.

Привітна річ його і погляд гарно сяє,
Ганьба ж його гучить, мов туга не земна;
Бува ж, молитвою його я проганяю,
  То й він молитись почина...

Моя перша любов.

Я садочок розвів,
Невеличкий садок:
В тім садку посадив
Прехороший цвіток.

Цвіток ріс росцвітав,
Я ж дививсь та радів,
Доки він не зав'яв...
Я вже більш не садив

Ніякого цвітка,
Бо мій перший цвіток
Була й перша любов!...
. . . . .

С того часу садок
Мій все більш зав'яда:
За листочком листок
Пропада, пропада!

Минуле.

Була колись, мене любила,
Любив те ж щиро й я іи;
Була любов, була та згила,
А з нею—й літа молоді.

Тоді про все ми забували:
Не знали лиха, а ні зла,
Одно—любилися, кохались...
Щаслива ж то пора була!

І потім розійшлись з тобою:
Ти заміж, я—блукати в світ,
Ти зблякла, я ж хворий душею....
Як жалко молодих тих літ!

Серенада.

В небі місяць височенько,
Дерева вітрець гойда...
Вийди, серце, встань хутенько—
Тебе милий дожида!

У вишневому садочку
Тілько вдвох і будем там,
Соловейко ж десь в куточку
Заспіває пісню нам.

Будем слухать соловейка,
Його пісню про любов...
Пригорну тебе гарненько
Й заспокою твою кров.

Там про щастя, там про лихо—
Увесь світ забудем враз,
Поговоримо там стиха,
Хоть біз слів, та вже гаразд!...

Місяць в небі височенько,
Снится дівчині гайок...
Вийди, серце, встань хутенько—
Дожида тебе дружок!

* *
*

Вітер дує та не з того боку на долину—
Зажурилося та серце в бідніі дивчини.
Як би тілько зажурилось, а то й заболіло:
Чиста правда зворушилась—любить захотіла.
Любить, кажу, бо було вже, було вже любиме
Іи серце й сама вона, та тільки змііним
Жалом мучила сердешних людей та раділа,
Коли бачила, що в волок когось полонила;
А сказати „люблю тебе“ ніяк не хотіла—
Бо, кажу ж, на світ змією вона уродилась;
А тепер забилось серце силою новою:
Полюбила козаченка—немає покою.
Щоб сказати „люблю серце“—сил немає плаче....
А козак той любе другу, а іі й не баче...
І коса траву так ріже, доки трава всюде,
А на камень як наскоче... не легко вже буде
Тую косу направити й знову нагострити....
Тоді тяжко,карооні, тяжко в світі жити.

*
* *

Чом мені те приятніше,
Як ти кажеш мені „ніт"?
Чому ніч мені миліше,
Ніж щоденний ясний світ?

Чом, як я тебе цілую,
Ти мовчиш, уся німа?
А рука мене, я чую,
Все потрошку обійма?

Чом, як кажеш, що не любиш,
В тебе серце стукотить,
А моє, почувши теє,
Хоче більше ще любить?

Марне дожидання.

Баллада.

Снігом будинки, шляхи всі заносе
Темно кругом і нічого не чуть:
Тілько що вітер гуде та голосе,
Коні жахаючись санки несуть.

—„Гей же ви, коні! несіть. поспишайте;
Треба до милоі звечера стать.
Гей веселіше! ви часу не гайте!
Боже боронь у степу ночувать“.

Санки все більше у сніг загортає,
Коні зморились, дороги нема:
Дідько регочется, радий стрибає,
З вітром співає і сміх підійма.

Ось уже близько і мила мов чує,
Як іи милий до неі спішить.
—„Вас, любі коні, вона нагодує
І поцілунком мене угостить“.

Холодно в руки і в очіх темніє,
Коні померзли дріжать і сопуть;
Тіло від холоду стине, коліє,
В мислях, то страшні малюнки ростуть,

То наче милу свою він вітає...
В думах таких він солодко дріма...
Ворон десь крикнув, метіль завиває,
Горечко тяжке!... лютує зіма!

Дівка ж в вікно раз-у-раз поглядає
„Худа! далеко хіба до біди?
Боже ж мій Боже! не видно й немає!...“
Милого, дівко, сегодня не жди!

*
* *

Хоть горе, хоть радість
У світі тобі
В широкому світі спіткнется:
Любов чи сумніння
Зустріне тебе—
Все в світі, знай, все це минеться.

Хоть ласка, хоть зрада
В дівочих очах
І голос непевний пол'ється...
Люби усим серцем
Себе не спиняй—
Все в світі, знай, все це минется.

Хоть може сумніння
Тебе дорікне
І серце від того заб'ється,
Що щиро любив ти,
Що й вірив ти всім—
Знай, серце, що й це все минется.

*
* *

Весна уквітчала
Луги у цвіточки.
По гиллях усюде
Пустились листочки.

І кожному втішно:
Кругом зеленіє,
Що кинуто в землю,
Те й сходе й повніє.

Та тілько в моєму
Садочку не сходе,
І мабуть, що й сей рік
У йому не вроде.

Пісня.

(З німецького).

Послухай ось, голубко, що снилося мені:
Між чаривниць у лісі з'явився я в тіні,
Гарненько вони грались та кликали мене,
Співали солощаво... я ж в мислях мав тебе!
Бо такоі гарноі, милоі, як ти
Про між чарівниць і в світі не найти.

Під деревом тінявим було багато іх;
Мене все спокушало до кращоі із них,
І другі те ж чарівно все кликали мене,
А я не йшов, бо в мислях я мав одну тебе!
Бо такоі гарноі, милоі, як ти
Про між чарівниць і в світі не найти!

А в ранці, як прокинувсь, тебе я знов згадав,
Хоть сон той пред очима ще моіми він стояв.
І в мислях завжди у моіх одна голубко ти...
Для мене в світі кращоі від тебе не найти!
Бо такоі гарноі, милоі, як ти
Про між чарівниць і в світі не найти.

*
* *

Усі дражнють мене „шлендра“
Щей кажуть: „ледащо“!
За що ж мене зневажають,
Скажить мені за що?
    Хіба ж в день я не працюю?
    Мов скажена б'юся...
    Ой не лайте мене бідну,
    Бо я утоплюся.

Не лайтеся й за ніченьку—
В ночі не працюють,
Старі втомлені сплять добре,
Молоді ж жартують.
    Усі дражнють мене „шлендра“
    Щей кажуть „ледащо“,
    За що ж мені така слава,
    Скажіть мені за що?

Доля.

Доля—натура жіноча:
Дуже вона вередлива,
Льнем ми до неі що мочі,
Як бы вхопити те диво.

Доля гарненько всміхнется
Пальцем до себе киває...
Радісно серце заб'ється,
Кинешся... долі ж немає.

Доля натура жіноча:
Дуже вона вередлива,
Льнем ми до неі що мочі...
Доля—натура зрадлива.

З Б. Левина.

Не дивуйся, що у мене
На душі, то сміх, то горе,
Бо тому учився щиро
Я в небес, у степа й моря.

Бо й вони від хмари грізній
Бува в сум та в хмур вдаются;
За те промінь тільки гляне—
Знову весело сміются.

* * *

Щоб таке скомпонувать,
Щоб і правди не промовить,
Щоб і дуже не збрехать,
Щоб людей не лихословить...
Щоб таке скомпонувать?

*
* *

Як зірка на небі зассяє-блисне
И знову геть в хмару полине,—
Оттак і мене мій коханний любив...
Не довго любив, та й покинув.

Просижую ночі усі край вікна,
Все зірку шукаю та плачу;
Та марно! не звернется зірка назад...
Я й милаго більш не побачу!...

*
* *

Боже, як я перше вірив
І старому, і малому!
Чом тепер я так зневірився,
Що не вірю вже нікому?...

Пісня.

Любив я дівчину
За кариі очі,
Кохав іи щиро,
Кохав, що є мочі.

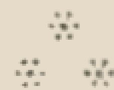
Одну тільки й думку
Я мав що про неі,
Миліше не знав я
Голубки своєі.

Ті очі—як зірки,
А стан мов лозина...
Сама ж вона мила,
Як Божа дитина.

Та щастя з нею
Мені не далося:
З багатим нелюбом
Їй жить довелося.

З Надсона.

Закралась пòтай в мій куток,
Папер мій весь пороскидàла,
Ось тут зробила чийсь видок,
А там пером щось написала;
До вірш моіх чужий шматок
Приписан жвавою рукою,
А бідний з квіток мій вінок
Поскубан, наче сараною!
О злодійство! я не знайшов
Нічого в купі — все там сбито.
Неначе дощ би тут пройшов
Страшенно та не самовито.
Хтось двері з кганка відчинив,
Газетний лист знесло до ліжка...
О бідна праця, хто ж посмів
Тебе так висміять з підтишка.
А як зустрінемось — почне
Тут вибаченія прохати:
„Була у вас, простіт мене,
„Хотіла книжку взять читати.
„Та важко якось і читать
„Жара... блукаю з хати в хату...
„А ви до себе?... міркувать,
„Святий робітник, чи писати?“
І хитрим поглядом вона
Одвіту жде, схилив видочок,
А із коси ще вигляда
Й дріжить з вінка мого цвіточок.

Що с того, що світ той великий,
Та тісно у йому мени?
Що с того, що в того є гроші,
А в мене кат-ма в гамані?

Що с того, що в того палати,
А в мене й хатини нема?
У того є й жінка, є й діти,
А в мене й дружини бит-ма?

Що с того, що другий щасливий,
Що й доля дается йому?
А я ж то живу, мов в неволі
Смутний і не радий всьому:

Немає в мені тіи сили,
Щоб жив я та дбав для усих...
Я й вірю в те мало, чи є ще
На світі такі і з других?

У Басурманському полоні.

Сидів козак з туркенею,
Сидячі любились;
Притулившись у обіймах
Ніби зажурились.

„Чи ти ж справді мене любишь?“
—Дівчина питала—
„Може зрадиш?“ Та йому все
В очі зазирала.

—Люблю, серце, люблю, сиза...
—Віра твоя тілько—...
Та й заплакав бідолага,
Плакав дуже й гірко.

„Я ж тебе люблю, мій голуб,
„В тобі—й твою віру,
„Все в тобі люблю я, серце,
„Бо люблю біз міри!“

Старому поетові.

В. А. Косівцеві.

Не все морю бушувати:
Доки вітер дує,
Той воно за ним регоче,
Реве та бушує.
Нема вітру, нема бурі.
Притиха й те море—
Так в тобі, поете старче,
Буря вгамувалась,
Що було від неі серце
Твоє хвилювало.
Молоді пробігли літа,
З ними—й поривання,
Зайшло сонце, на міст його—
Місячне сіяння...
Куди ж ділась тая сила
Де ж вона пропала?
Підтопталась, замарніла
Й не та уже стала,
Тільки серце не зав'яло—
Воно й тепер б'ється:
Пісню, або що зачує,
Воно й одгукнется.
Тільки вже не так, як перше:
Воно було чує,
Де є горе, а де—щастя,
Де байстря ночує...
Було дівчину забаче
Гарні, чорні брови—
Вмісті з нею і заплаче

У темній діброві.
Плаче з криком віспівує,
Горе вимовляє,
А других дівчат тим часом
Щастю научає.
Не співає соловейко:
Вже пора настала
Відсіля литіть хутенько,
Бо зіма настала.
І для тебе, милий старче,
Вже пора приходе—
Душа горить правдой ярче,
Літа ж все проходять...

Де ж та сила, куди ділась,
Де вона пропала?
Знесилила, підтопталась,
Не тая вже стала!

Ренегатці.

Т. К.

Дай Бог, щоб ти не жалкувала,
Дай Бог, щоб долі не кляла,
Щоб щастя зіронька сіяла
На тебе й світу не міняла
Й тебе, як перш, щоб берегла!

Не зрадила ніяк ти й вірі:
Найлучша віра є Любов,
Немошні тут і люди й звірі—
Знаходе щастя всяк в кумирі
Йому і молится він знов.

Дай Бог, щоб ти не жалкувала;
Дай Бог, щоб долі не кляла,
Щоб тільки радісті ти й знала,
Щоб вічно милого кохала
Та—ім любимою була!

* *
*

Що воно за чоловік,
Як жинки не б'є?

Приказка.

Слухай, мамо, я не вірю,
Щоб Петро мене любив;
Слухай, мамо, я нещасна,
Бо мене він ще не бив.

Слухай, мамо, я не хочу,
Щоб Петро усе мовчав;
Слухай, мамо, я не хочу,
Щоб, що любе, не казав...

Слухай, мамо, я—щаслива:
Бо Петро мене побив,
Тим він щиро, слухай мамо,
Твою доню полюбив!

Гордівниці.

Мов Сірко біля скірди:
Ни собі, а ні другóму—
Так и молодість твоя
Не пришлась зовсім нікому.

На що ж ти свою красу
Марно так занапастила,
На що ж ти звелась тепер?...
Як зістарілась, змарніла!...

Чи ти думала, що вік
Ти все будешь молодою?...
Квітка тільки раз цвіте—
Те ж лучилося й з тобою!

Не зірвав тебе ніхто:
Ти пручалась, гордувала
Той поганий, той сяк-так,
А тепер—сама зав'яла!...

Ні батька, ні неньки
І не чоловіка
Чия це дитина.
Не в хаті своєі
Живе ця покритка,
Бо батько та мати
Прогнали з своєі,
Що доня іх мила
На горе та сором
Байстря привела ім.
В чужоі ж то хаті
З синочком та мати
І днює й ночує:
Іи привітали
Якісь чужі люди.
Ото ж у тій хаті
І світиться й досі—
Байстря іи бідне
Щось дуже хворяє...
Добродіі люди!
Скажіть, Бога ради.
Чому винувате
Байстря бідолашне?
Коли може й винна
Його бідна мати,
Так мучьте ж іи ви.
А бідній дитині
За що бідувати?
Цего й не відмовить
Вам, добріі люди.
Бо правду казати,
То вас і немає...

І місяць, здаєтся,
На вашу ту правду
Глядить з високісті,
Глядить та смієтся.

* * *

Вже не раз, вже й не два—
Раз у раз питаю
Чи вже любе вона?
А вона: „не знаю“.

Вже не раз, вже й не два
Біля неі млію,
А вона одмовля:
„Не люблю—жалію“.

Вже не раз, вже й не два
Одвертавсь від неі...
А як гляне вона—
Знову я—до неі!

Козацька дітяча пісня.

Присвячую моєму плимінникові Александрові.

Гей я шаблю—гаківницю
На себе накину,
За плече візьму рушницю
Ще й кунтуш надіну.

А штани свої широкі
В халявки засуну,
Візьму люльку кривобоку
Ще й в люльку тютюну.

Ще й пістоль візьму у батька,
Ще й порохівницю
Та й подамсь до свого дядька
До козака Гриця.

А він мені: „Мій рідненький,
Здоров був козаче!
Здрастуй, орле мій маненький!"...
З радісті й заплаче.

Мениний подарунок.

(Івзі А—ъ).

Мнѣ не дорогъ твой подарокъ—
Дорога твоя любовь.

Приказка.

Голова моя
Ходе ходором:
Подаруночок
Щоб придумати!
    Як не б'юся вже,
    Побиваюся—
    Подаруночка
    Не придумаю.
Бо купованих,
Знаю певно я,
Не бажаєш ти
Та й не любиш іх.
    Як би майстер я,
    То шкатулочку
    Я б зробив тобі
    Ясеновую,
Щоб в шкатульці тій
Замикалося
Твоє горенько
Від очей людських.
    Чом же, Боже ж мій,
    Та не ткач хоч я?—
    Я б хустиночку
    Та зіткав льняну

З пряжі тòнкоі
За для сліз твоіх,
Що так гірко л'єш—
Побиваєшся.

Й не кобзарь я те ж,
А то б пісню я
Развеселую
Заспівав тобі.

Щоб ти лишеньком
В землю вдарила,
Щоб пішло усе
На болота геть.

Гой ти, гой єси,
Сестро милая!
Та повірь мені,
Хлопцю бідному,

Що ніяк, ніяк
Не придумаю
Подаруночка
За для тебе я.

Голова моя
Ходе ходором:
Подаруночка
Не придумаю.

*
* *

Гей багато зірок тих
На небі блакітнім;
Сила й квіток запашних
У садочку літом.

Гей багато та дівчат
В слободі у нашій,
Гей багато й оченят
Одні других кращі.

Зірок тих не досягти,
Квіток всих не зірвешь,
З дівчат кращу не найти,
А щоб всих—не візмешь;

Всих очей не заберешь—
Двойко за одною...
Отак певно пропадешь
З думкою такою!...

З Єврейских мельодій.

Проповідникові Євзерові.

Ти поле наше поорав!
Добром засіяв та ще й гарно...
Коли б-то нам Господь послав,
Що б тілько не було те марно!

Щоб сили дав Господь—щоб ми,
Народ вже скривдиний чимало,
Зробились вже таки й „людьми“—
Що б сонце й нам вже засіяло!

*
* *

Не в добре врем'ячко живем:
Ні батька й матері не знаєм,
Не знаєм й те, куди ідем
Й кого в дорозі ми благаєм.

* *
*

Хотів би я усіх спитать,
За що ті діти так хворяють,
За що й вони вже теє знають,
Що треба „жити“ та „страждать“?

Сумніння й крівди в них нема,
Вони ж невині та правдиві,
Вони хороші й не зрадливі,
Про все „житійске“ ім дарма...

Не нам питать в Твоіх ділах,
Святий та Праведний наш Боже:
Ти нас лякаєшь, Ти й поможешь
Й на нас наганюєшь Ти страх.

Страши нас грішних та лякай
За праведних дітей невиних!
Ми ж молимось Тобі невпинно:
Лякай та тільки не карай!

Експромт.

Здавалось гірш дощу й нема:
Три дні підряд л'є, мов із діжки...
І сонечка не жди, дарма,
Хоть іноді й заблище трішки...
І знову хмари, знову дощ...
Прости, Господь, мене за слово—
Обрид, мов той салдатськії борщ,
Мов з ве́сни коням та полова...
Темрява, сум, мигичка йде,
Читать набридло: край віконця
Сидишь та дивишся, хто йде?
Мов мани ждешь ти того сонця...
Аж ось диждались... як на гріх
Ще снігу не було до того,
Так ось де й він... ну прямо сміх...
Розсердить може і дурного!

Про мене.

Як іду я по корови,
Вже й моргає чорнобровий;
Як вертаюсь з череди,
Вже він тут—того й гляди.
Та дарма—вже не пручайся,
З рук його не виривайся!
Все сміється, все й жартує,
Сміючися й поцілує...
Личко займится у мене,
Розсердися... та й—про мене!

Як коров доіти йду,
То спокія не найду:
Все здається перед мною
Милий—кличе йти з собою.
А почну коров доіть,
Гульк... мій милий вже й стоіть...
Молочко в відрі хвилює,
Глянешь—милий поцілує...
Личко займится у мене,
Розсердися... та й—про мене!

*
* *

Вже весна настає,
Вже співають шпаки...
Твої очі палкі
Сушать серце моє.

Всяк надію, мов сни,
В своїм серці хова,
Та для мене нема
Щось надії з весни.

Біз дощу зав'яда
Проті сонця цвіток—
Біз надії, дружок,
Моє серце стражда...

Іван та Марья.

Брат з сестрою одружився
І за гріх такий великий
За міст їх—цвіток з'явився.

Тілько цвіту не одного.
Бо кров братська не змішалась—
Бог не допустив до того.

Всім це звісно і дитині;
Зветься він Іван та Марья,
Він росте по всій Вкраїні.

Він цвіте в садках і в полі
Та про сестрину й про братню
Всім нагадує він долю.

Звуть його глазком Анюти,
Звуть і Viola tricolor;
Та йому другим не бути,

Як Іван та Марья. Звали
Так і сѐстру й її брата—
Так і квітку звати стали.

* *
*

На що ти квітку ту зриваєш.
Що так хороше там цвіте?
Дай ій дійти—ти ж добре знаєшь—
Вона—ще молода на те!

Нема ще ж пахощів у неі,
Дай лист ій добре роспустить...
—„Вона ж хороша“—Геть від неі!
Дай ій на світі ще пожить!

В волося квітку ту встромила
До себе дівка й рада так!...
А квітка ж зірвана пустила
Слезину з себе... то був мак...

*
* *

Вітер плаче, вітер дує,
Нудьгу навиває.
Рвется серце та сумує—
Покою не знає.

Колиб так, щоб полетіти,
Де горя немає
В світ такий, де легко жити—
Де воля гуляє!...

Г. К.

На старісті дурним ти став:
Сказать то путне не умієш:
Змарнів, знівечився, захляв.
Що день, то більше все дурієш..!

*
* *

Я ні жінки, я нікого,
Й чорта бісого рудого
Не боюся:
Я від жінки до сусіда
Утечу, від чорта ж—діда
Одхрестюся.
Та від тебе вже ніколи
Не втечу я—така доля—
Сил немає:
Твої очі прикували,
У полон мене забрали...
Й не пускають!..

*
* *

Вона в п'ятнадцять розцвіла,
В сімнадцять серце продала,
Дитину в двадцять задушила,
Свій вік короткий знапастила
І в тридцять в землю одійшла...

Е—н.

Дивлюсь я спереду і ззаду:
І тут, і там—німкеня ти:
Скажи ж мені ти, Бога ради,
Що можно ще в тобі найти?...

Ще є в тобі і гордування
Завзяте, прокляте таке...
Але звиняй: твоє кохання
Не займе й тріщечки мене.

Совіт.

Зіро́к из неба не хапай,
Бо їх не досягти!
Ти, друже, тільки добре знай—
За світом треба йти!

Себе розумніше ніяк
Не став проті того,
Від кого щастя на п'ятак
Ти хочеш мать свого...

Ка́яття.

Л - - - і.

Прийшов до дому й кров моя
Угамувалась... слухай друже:
На сей раз винен більше я,
Бо образив тебе я дуже!

Я винен більше ще й за те,
Що я пішов сам проті себе:
Убивши почуття святе,
Сказав я те чого—не треба...

⁂

Оце ще лишенько—зима!
Усе, мов в панцер закувала.,.
Ну прямо силоньки нема
Уже й терпіти. Понаклала
Валки... та де там—гори снігу,
Не виткнеш носа і на двір,
Ніяк не втрапишь до порігу...
Ну там таке, що й хоть не вірь!
Оце зіма, оце так люта,
Когось то мабуть вона скруте!...

Лютий 1891.

На новий рік.

Ще година. ще хвилина
Й року стàрого немає!
Заміст його — молодого
Нам Господь всим посилає.

Заспіваймо й привітаймо
Рік новий з ним щастя нóве;
Наливайте, випивайте
За здоровья всих. панове!

Чи нам щастя, чи ненастя
Рік старий приніс чимало...
Все забудем, перебудем —
Що було, того нестало!

А що буде, хай те буде
З новим роком лучше й нóве...
Наливаймо й випиваймо
За здоровья всих панове!

Ривочці К.

Мов та серна полохлива,
Що по горах раз-у-раз
Біга й дивиться боязько—
Отака і ти як раз!

Вся ти трусишся, боїшся,
Мов не бачила людей
Й не показуєшь нікому
Своїх гарних ти очей:

А вони ж то в тебе гарні,
Карі, зірочок славніш...
Подивися ж, голубятко,
Щоб зробилось веселіш!...

Надпис на фографичній картці.

Захарову.

І ти—піїт, і я—піїт
Й обидва поганенькі:
Мовчати певне буде світ
Про наші вітребеньки.

А може й скаже світ, що ми,
Хоча й не величеньки,
А все ж—піїти, кат візьми,
Хоча б-то й поганеньки.

Сумнів.

Що найгірш бува на світі,
Як той сумнів? Гірш отрути
Вадить тілу, підбираючись до серця;
Крутить мозок, все туманить
На недобре спокушає...

О хто знає, о хто знає,
Що на світі гірш буває,
Як той сумнів?

Всих хвороб він є найтяжчий,
Як кого бува улучить:
Мов той шашель, що забравшись в дуб здоровий
Точить все його по троху,
Доки таки доконає...

О хто знає, о хто знає,
Що на світі гірш буває,
Як той сумнів?

Одно зілля, кажуть люди,
Є і проті цій хвороби,
Це—велика й найчистіша наша Віра;
Та не знаю, кому-небудь
Чи те зілля помагає?...

О хто знає, о хто знає,
Що на світі гірш буває,
Як той сумнів?...

З О. Н. Чюміноі.

I.

У кожнього така струна є, що болить:
Торкни не зна̀ро̀шна іи—
В той самий мент вона заплаче й загудить
Про давні сумні свої дні.

З'являются часи бувальщини узнов:
До купи радість тут і горе.
І знову, як і перш, до серця хлине кров,
Із ран, ще хворих, цілим морем.

II.

Після темноі нічі глупòі,
Кріз туман та кріз хмари густі,
Знову промінь блиснув перед мною,
Чистий промінь надіи, люб'ви.

Чи положено мріі про щастя
Вам, про радість мені нагадать,
Чи і вам, як тим квіткам в ненастя,
В осени всім повинно вмирать?

В жалкування словах не нуждаюсь
І розваги не треба мені,
Від друзів та ворогів, признатись,
Вкрить я муки з'умію своі.

Я полину далеко геть відціль,
Де житійский сполох не гуде,
І ніхто, і ніколи вже з відтіль
Назад шляху ніяк не найде...

III.

Темна ніч на вкруги, довга ніч. ніч глупá!
Хочу все, щоб забуть. сил забутись нема!
Вітер б'є у вікно, співа пісні сумні.
А у мене в душі темно, наче в труні.

Яркой зіркою перш там сіяла любов,
Та погасла вона—не засвітится знов,
Перш у серці моім гарна квітка росла...
Зблякла бідна ураз—росцвісти не дійшла.

Перше я голови не вклоняв ні пред ким.
А тепер сил нема—я понурий такий:
Прапор мій розвивавсь—тоді силу він мав.
Та злий ворог його ділом злим закаляв.

То не цвіт молодий навкруги зав'яда—
В'януть мріі мої, з ними все пропада,
Не з високих то гір полилися струмні—
А то слези гіркі. то все слези мої.

Тим то я у цю ніч... а вже ніч то глупà!
Хочу все щоб забуть. сил забутись нема!
Тим то й світу давно вже не видно мені,
І в душі у моій темно. наче в труні.

IV.

Коли в серце поранен ти дуже,
Коли струмнем тим слези течуть,
Маєшь лихо велике ти може—
Зроби так, щоб про його не чуть.

А вагу від нудячої муки
Ти свою від людей заховай;
Голосіння же пісні твоєі
Людям слухати ти не давай.

Нехай вид в тебе буде веселий
І з усміхом на блідих губах—
Свою долю вкривай не веселу
І надіі, порушені в прах.

І великою силою хіті
Пораненого на смерть бійца,—
Щоб не зрадив собі ти у світі—
Ти мовчи та терпи до кінця.

Из ватаги хай злоі нікому
Не почуть голосіння твоє,
Хай не знають і муки тієі,
Боротьби хай не взнають твоєі
Навіть ті, хто поранив тебе!

З С. Г. Фруга.

Новий рік.

Рік новий! Стара бандуро,
Ти заграй нам не понуро —
Пісню гарну нам заграй:
Струни хай твоі співають,
Серце наше звеселяють —
Давнину ти нам згадай!
Й одновідує бандура,
Та не весело—понуро:
„На ріках, де Вавилон,
„Я на дереві висіла
„І других пісень не вміла.
„Як сумних про наш Сіон...
„Ні, брати, нових не знаю,
„Бо старих не забуваю,
„Але час давно той був...
„А тепер я вам бажаю
„В рік новий в новòму краі,
„Щоб Господь вас не забув.
„І щоб щастя, і щоб волю
„Вам, занедбаним в неволі,
„Ще колишню знов вернув!“

Прокинсь.

Прокинсь, бідняче, гей вставай!
На світі ще Господь панує
Той самий, що життя дарує,
Що робе рівними усіх,
З неволі—волю, з горя—сміх,
Із бідних—дуків... гей вставай!

Від дуків ти та від панів
Не жди поради: шлях покаже
Тобі недоля й все розкаже,
Куди і як іти у світ...
Прокинсь, обмий бо ти свій піт,
Що очі вже твої залив.

Живешь в хатині ти чужій:
До дому, чуєшь, кличе мати...
Прокинсь, пора тобі вставати—
Гляди: для тебе шлях новий...
Зведи ж ти прапор твій старий
Сіона давній прапор твій!

Дві тройки.

I.

Сніг сипав невпинно два дні і дві ночі,
Зробився зімняк хоть куди;
Запряжені коні у санки—готові...
Держи тілько цупко, гляди!

А коні басують... Сідайте гей швидче...
Під санками сніг аж хрустить;
Два огиря з боку мов ті леопарди,
Кінь в корині—лев мов стоіть.

Схопив міцно кучер всі вижки та держить
Й одно промовля все: „Стій, стій!“
Вмить смикнули коні санки й понеслися
Що долі—мерщій, все мерщій...

Дарма! Стійте коні!—іх здержує кучер.
Вони ж все летять та летять—
Немає ім впину, мов птиця в повітрі
Несутся, куди і не знать.

У полі ж просторо, ще й сонечко сяє...
Катаются гарно пани:
Усе ім байдуже—щасливі ті люди,
Бо горя не знають вони...

І враз зупинились—пан крикнув: „Постойка“
І щоб за причина була?
Немов щось там іде... ану геть з дороги!
То тройка жидівська чвала.

II.

Фургон мов палац той та щей халабуда
Обшарпана вся в лоскуточках,
Скрипить та рипить, бо немазані осі,
Колеса ж усі в мотузочках.

Три шкапи—орели! басують аж страшно
Стрибають, біжать мов ті жаби...
Ісрулек то іде й одно зна, все іде,
Щоб встигти до дому на шабаш...

До дому! не близька його ще оселя,
Важка та страшенна дорога!
Як топнуть колеса в грязюці та глеі,
Як важко!— та бийсь яко мога!...

Колеса ж все грузнуть, тріщить халабуда—
Гляди!.., бух! і вскочив він в кручу;
Попадали шкапи й сердешний Ісрулек
Забився і біль його муче.

Не бійтесь за Сруля, він стямится хутко—
Привичний до того він зроду:
Дві тисячи років живе він щасливо,
Живе—що хоть з моста та в доду.

Мов вітер билину так доля Ісруля
Все кидає з міста на місто,
І де тілько Сруля немає на світі?
Усюди, усюди він чисто!

По слободах всюди блука й по степах він,
Усяке йому вже траплялось:
Він мерз на морозі, він був під дощем вже
Й собаки щоб рвали—лучалось.

Йому все байдуже, живий Сруль і досі,
Хоча його й доля ганяє,
Цькують хоча й досі собак все на його,
А тройка його все чвалає...

Багато вже тройок пропало й не стало
В багатьох підбились вже й ноги,
Й собаки, що Сруля колись було рвали.
Подохли й не брешуть на його.

Не знать вже і міста, де тіі всі тройки
Й кур'єри колись то ганяли...
Ісрулева ж тройка ідосі чвалає.
Другі хоч давно вже пропали.

Жидівська та тройка живуча, бо має
Всевишнього благословення;
Кріплять іі й досі три речі усього.
То—Віра, Надія й терпіння.

Пісок та зірки.

Місяць та зірки сіяють на небі
І нічка панує гаразд...
Я ж все читаю Письмо Святе наше,
Читаю вже в тисячний раз.

Гарні й правдиві слова я читаю
Й мов голос я чую сьвятий:
„Будеш ти скрізь, як пісок, що край моря,
Як зірки, народе ти мій!“

Праведний Боже! в словах Твоїх правих
Сповнятись повинно тому,
Щоб не сказав Ти в своїх обіцянках—
Та мабуть пора є всему.

Де що збулось вже з Твоїх слів великих,
І справді воно вийшло так:
Стали піском ми нікчемним, та тілько
Без жалю нас топче усяк.

Правда Твоя: як пісок та каміння
На посміх роскидано нас...
Але де ж зірки? Хоча б їх проміння
Світило б хоч трошки для нас!

Спадок.

Ще як прапрадід наш Яків
Мусів стрінутись з Ісавом,
Що давненько вже на нього
Був чимало та сердитий,

То на зустріч подарунки
Він послав Ісаву різні:
Там були барани, вівці
Був осел, були й верблюди.

Дуже це було розумно:
Ісав стрів його, як друга...
Спадок сей і нам зостався
Від Іякова ідосі:

Бо як треба нам євреям,
Щоб до пана доступитись—
Зараз шлем послів до нього:
Барана, осла й верблюда.

Хоч осел над всіх дурнійший,
Але рід його у славі:
Він рідня ж своїй прабабці—
Валаамовій ослиці.

У верблюда ж—лебедь-шия,
А в барана—тепле хутро,
А що саме головнійше—
Є курдюк у нього добрий.

Ребро.

Ще як Бог-Творець намірявсь
Сотворити жінку Єву,
(Хоча правду щоб сказати,
То чудний був Його й замір),

Сотворив іі Він тіло
Не з чола, не з піднебення,
Не із рук, не з ніг Адама,
Язика й очей не рушив;

Бо в чолі пиха істнує,
Хіть в очах панує завжди—
Це дві речі, котрі жінці
Аж ніяк та не годяться.

Те ж не з рук Адама Єву
Сотворив Господь нарошне,
Щоб не билась з чоловіком,
Верховодить щоб не сміла.

З язика щоб сотворити
І так само з піднебення
Не хотів Господь—даремне
Щоб базікала найменше!

Те ж не з ніг, щоб не давала
Тяги геть від чоловіка.
І щоб визволить від всього,
Що погане й спокусливе—

З кістки тихоі, сліпоі
Та з невинного шматочка—
З маслака ребра Адама
Сотворив Господь-Бог Єву.

Тим жінки й заслуги мають
І ніякої в них хиби...
Так розказує легенда,
Що дійшла до нас з давнини.

Aqua vitae.

Ще як Ной, дідусь старенький,
Виноградну лозу вперше
Садовив, то з боку його
Гемон, стоячи, дивився.

„Ти працюй, пряцюй!—так мислив
Гемон сам собі про Ноя—
Садови ти ці лозини,
Дам і я тобі підмогу.“

Як він думав, так і сталось:
Скоро Ной собі покончив
Из роботою своєю
Тай приліг щоб відпочити.

А нечистий з товариством,
Що дивилося з ним разом,
Підступив тоді ще близче
До лозини молодоі.

Був і лев тут з леопардом,
Була мавпа из свинею
Сам же Гемон той нечистий
Ніж в руках держав чималий,

І всміхаючись промовив:
„Виноград же потребує,
„Щоб було на вколо вохко—
„Так оце його й пол'ю я“...

Це сказавши, в мент зарізав
Всі свої чотирі жертви
І лозину молодую
Поливать почав він кров'ю.

Видно вам тепер, панове,
Що нечиста сила робе
У питті такім нікчемнім,
Котре має таку силу?

Хай його хто трохи вип'є—
Зараз з'явиться у того
Сила львина, а до неі
Ще й високе гордування;

Чарку ще хай перехиле,
Зараз злість уже й замітна:
Грима він, стає сердитий,
Мов і справді леопард він.

Після третьоі... ох лихо!
Вже таке він з морди корче,
Що, як би йому та хвіст ще,—
Мавпа справжня перед вами.

Він таким би і зоставсь,
Та, спокушенний гіркою,
Тягне ще... звиніть за слово...
Він тут робиться свинею.

Мрії.

З Надсона.

Мріі.

Ще як дитиною, за шкільною стіною,
    Як діти, завжди й я про славу міркував,
Міні ввижався зал, наповнений юрбою,
І навкруги його світ ярко обливав...
То був бенкет, бенкет в честь кралі молодоі,
В палаці тім було багато так гостей:
Були дівчата тут наікращіі красою,
Були найліпші тут з баронів та князей...
Весь день той промайнув в чаду розваг великих:
Од труб стрільців в лісах лунало і гуло,
Багато оленів і серн чимало диких
Собаками тоді зацьковано було.
А уночі бенкет був... гарная музика
Там грала... а кругом між мармурів-стовпів
Усе повбірано вінками із барвінка
І в'ється там парча корогв і прапорів.
Гуляли добре всі, всю ніч музики грали,
Під музику юрба, мов човни ті, плила;
Шовки іх й оксамит дзеркала одбивали,
Найкращі сукні й стрій із золота й срібла...
Вже швидко й ранок буде, гості потомились:
„Сюди но кобзаря!—юрба людей гука—
Бенкет щоб звеселить, щоб піснею упились,
Хай пісню давнини, хай пісню заспіва!"
І от несмілий паж, я вийшов перед всіх...
І перед кралею навколішки я став,
Підвівсь, і радісно, по струнах я провів,
І голос мій гучний в палаці загремів...

Спочатку він дріжав од жаху потайного
Та янгол не забув до мене прилетіть,
І голос силою він наділив святою,
І в очах погляд мій зумів він засвітить;
І ось незнаний паж, юрбою заправляю,
Я поборов іі... і ясно бачу я,
Як краля голову униз свою схиляє.
І пісня лицарів вразила всіх моя;
Огнем горючіі дівчат я бачу очі,
Враження зроблене примітно на чолі,
І голос мій гуде, неначе той струмочок
Чистенькоі води, що л'ється по землі.
Мов в небесах гремить, так пісня моя л'ється
По струнах геть по всіх розсипавшись вона...
Чи то бува не грім з хмар божих роздається,
А може в небесах то блискавка грізна?..
Як уразило всіх! Здавалося, що стеля,
А з нею і земля, здрігнулось все ураз,
І люстра із шматків блискучого кришталю
Померкла, раптом затремтівши у той час.
І вихор той минув, і звуки знову тихо
Од вмілоі руки акордом полились,
Мов янгол крилами своіми звіяв лихо,
Мов дзвонів голоси далеко десь неслись.
Чарує пісня та і голос вже останій,
Мов любі пахощі, в вікно геть одліта,
Несеться до небес, до хмарочок блакітних.
І там далеко геть той голос десь зника.

Скінчив я...

Всі мовчать, неначе у забутті
Під силою вражінь од слів отих моїх...
А ось до ніг моїх упав вінок із рути...
Хвали міні й квіток було багато тих!
Гуде і стогне зал, хвилює перед мною;
Росте великий гук од похвал навкруги:
Реве так в вітер ліс осінньою добою,
Так в бурю море б'є грізне об береги.
Гуде і стогне зал... і чую мов кріз сон я:
Хвилюється народ і шле міні хвалу...
Душа ж моя чогось то иншого благає,
Неначе иншоі я нагороди жду.
Ти, яка зіркою сіяла перед мною,
Ти, котрої краса вразила так мене
І наділила пісню силою такою,
Невже ж не зрозуміла ти мене, невже?...
Дурний! Геть оджени ти марні свої мрії!
Священний трон ії! Молися та радій!
І марну про любов ти лучше кинь надію—
Невольником навколішках молися ій!
Чи вірить то очам: вона встає!... і разом
Замовкла вся юрба; дорогу ій дає,
А очі ті горять, мов світяться алмазом,
А од дихання груд то пада, то встає...
Вона до мене йде—легка мов вітерочок,
Чарівною красою вся вона горить.
І ось з коси ії одколотий цвіточок
В руках у кобзаря щасливого дріжить.

Так змалку мріяв я...

II.

Літа плили, минали.
Химерних снів моіх немає більш, нема!...
Тепер співаю я про працю та про жалі!...

. . . .

І вже про вроду більш пісень я не складаю,
Не славлю й лицарів у співанках своіх,
Хто плаче, з тим і я, і плачу, і страждаю—
Про жалощі ж оті й співаю в піснях тих!
Хай хрест мій і важкий, хай бурі та сумніння,
Хай боротьбу міні приносив він тоді,
За те і теплеє, і світлеє проміння
Хоч иноді, а все ж світило і міні:
Я згадаю ту ніч: з прозорої блакиті
Спустилася до нас, мов хвора та бліда,
З майовим, ще не зо́всім сміливим привітом—
Такою завжди ніч у маю ще бува.
У хаті вікна всі як єсть поодчиняли,
І з гуком з надвору проіздячих бричок
Потроху ми і ніч до себе ту впускали
На невеличкий празничок у наш куток.
І тільки ніч війшла, вже й пахощі усюди
З бузочка полились по хаті запашні,
За нею вслід війшли якісь то тіні й люди,
А з ними й голоси з старої давнини.
Тому, хто з далека і жить прийшлось далеко,
Тому і рідна знехотя згадалась слобода,
І церква, і в ставочку чистая вода,
І над ставочком тим високая осика;
Згадався і гайок знайомий ще ізмалку,

Там гойдалка висіла для дітей колись,
І мов дзвіночок, сміх носився спозаранку,
І геть по всім садку лунаючи котивсь.
І круча у гайку й над кручею будинок,
І мов гадюка та, в ліс стежка простяглась,
І хліб зеленний ще, і од трави ужинок,
І чайка, що в степу он з криком пронеслась...

І тут ми всі замовкли...

Довго ми нудились
Турботами щодня насущний заробить,
Од праці ва́жкої чимало вже підбились...
Й хотілося хоч мент в забутті нам пожить!
І знову, як і перш було, в химерні літа,
Я вийшов перед всіх і пісню заспівав.
І вже не зал горів передо мною світом:
А в хаті бідниї мій голос то лунав.
І не для играшок мій голос розливався
І теж не для лидачих дуків та панів,
Я й слави не жадав, та щиро откликався
Для працею утомлених мій спів.
Співав я пісні тим, хто бився за просвіту,
Співав я й тим, що тільки працею жили,
В громаду, щоб давала ім ще більше світу,
Щоб жили спільно всі і дружні щоб були.
Я ім співав про правду та про сподівання,
Що правда побідить нарешті на земли,
Що й ніч не устоіть перед ії сіянням...
. . . .

І все, що на душі од чорного сумління
Я, мов і справді скарб, в негоду заховав
Найкращі мріі всі, найвищіі хотіння
У пісні тіі вільно я переливав.
І пісню я скінчив... і вся юрба принишкла:
І вже не падають до ніг моіх вінки,
Та щиро хтось подякував істиха —
Найвищі нагороди кобзарю такі!
Що ж діється зі мною? Де взялися сльози?
І гордий знову я, і радісний такий!...
О, рідний краю мій, прийми мене, я твій...
І мріі дітськіі, мов ті осінні рози,
Блідіють перед щастям на яву тепер
Замісць старих моіх, дитячих тих химер.

Галя.

Невеличка поема.

Галя.

I.

На небі зірочок нема:
І тілько місяць величавий,
То з хмари в хмари потопа,
То вирина; проміння жваве
На землю кине й освіща
Блакітним світом, світом млявим.

Широкий степ біля села
Роскинувся далеко в поле
І геть за небосхіл зника...
Стоіть шатро. Живуть на волі
Цигани, втікачі людські:
Не люблять духу в тісних хатах,
(Бо з малку вже вони такі)
Не вдерже й в пàлацах іх злото:
Як тільки глянула весна
І пісня пташки роздається,
То й циган зараз в степ тіка
І з степом вже не розстається.
Стоіть шатро і все кругом
Ані чичиркне, все так тихо,
Мов всі заснули кріпким сном,
Мов вже ніхто й не зна тут лиха.
А ось де спить і дітвора,
І циган спить рядком з старою;
Дочка ж іх гарна й молода
Лежить там долі під дугою.
Лежить циганочка не спить,
В блакітне небо зазирає,

Як місяць блідий той біжить
І хмарку от-от наганяє...
А ось і хмарка підійшла,
Не довго з нею женихався
І хмарка дальше відплила,
А він до другоі подався.
Циганка тихо підвелась,
Щоб всих, бува, не розбудити,
До батька нишком підійшла,
Щоб ще пильніше подивитись,
Чи спить старий вже кріпким сном?
Сама ж до дітвори тихенько
Підходе й укрива рядном
Ніби від холоду маненьких.
І зна одно—біля дітей,
То так, то сяк усе заходе,
На батька дивиться й очей
Своіх з його́ вона не зводе.
Шатро і коней обійшла...
Всі сплять. Ніхто не ворухнѐтся.
Чого ж вона, мов навісна,
Уся горить, уся трясется?
В останнє глянула кругом,
Серпанком голову укрила
І в даль, як вітер той, бігом
Вона неслась, вона летіла...
Вона неслась, вона біжала
У гай до річки край села,
Бо в тім гаі вона кохала
Й кохання вперше там найшла.

Там вперше милий обіщався,
Що другу вже не покоха,
Любити вічно присягався;
Ему ж вірила вона.

II.

Як до річки добіжала,
Біля гаю сіла
На місточку й дожидала
Того, що любила.
Тече річка, пінить хвиля
По над темним гаєм,
Ростуть верби, своє ж гилля
В воду випручають...
Верба гнется, торкне воду
Тай знову отскоче—
Так і дівка, як в угоду
Парубкові схоче,
То й обніме, поцілує,
А не схоче, то й отскоче
І не приголубе...
Дівка парня помороче—
Він ще більш полюбе.
І циганочка хотіла
І собі зробити

Оттак саме та не вміла
Себе зупінити
Щоб, як парубка забаче
Того, що кохає...
Вона зараз вже і плаче,
Вже і обіймає.
І так, сидячи, у чисту
Воду задивилась,
А тим часом біля місту
Щось затупотіло.
С коня парубок злізає,
Прив'язати хоче,
А вона, знай, обіймає
Петра та регоче.
Подивився він на неі
Та і обнялися.
По гайочку геть луною
Плавко полилися
Поцілунки. Довго в вічі
Дівка заглядала
Сво'му милому сред нічі
Та все й обіймала.
„Чого ж ти мій, голуб милий,
„Так довго барився,
„Не вже ж ти, мій сизокрилий,
„Другій полюбився?"
„Ой умру я від печалі,
„З журби і загину...
„Та не вже ж ти свою Галю
„Та зовсім покинув?

„Скажи ж, орле, скажи сизий,
„Не бійсь не обманюй...
„Хто ж тебе так приголубе,
„Як мене не стане?
„Скажи, може й надоіла,
„Не вміла любити
„Може й ласку не з`уміла
„Твою оцінити?“
Петро мовчав, мов убитий,
Дивлючись на Галю
І, мов той не самовитий,
Завдавався жалю.
„Скажи ж, Петре, що з тобою
„Сталося у світі?...
„Може, серце, й я другою
„Стала, те ж любити
„Вже не вмію? А то й може
„Ніколи не вміла?...
„О, мій Боже, правий Боже!
„Душу знапастила
„За для тебе, мій коханий!
„Сжалься на до мною!
„Що ж то з мене в світі стане?...
„Ні, я вік з тобою
„Зостануся: ніхто в світі
„Вже нас не розлуче...
„Ох, як тяжко так любити!...
„За що ж ти так мучишь
„Свою Галю, бідну Галю,
„Котра любе дуже

„Й котра вмре біз тебе з жалю?...
„А тобі й байдуже!
„Не те було ще не давно,
„Петре, і з тобою,
„Бо любив мене ти вірно
„І думки другоі
„В голові не мав ти в себе,
„Окрім що—про Галю
„І казав:—мені не треба
Ніякоі кралі!—
„А тепер? все те пропало,
„Мов справді другою
„Я для тебе уже стала,
„Якоюсь чужою.
„Ти любив мене циганку,
„Любив моі очі,
„Ти любив свою коханку...
„Пропали дивочі
„Моі літа!“—Чого ж хочиш,
—Голубко від мене?
—Чого тужишь, чого плачишь,
—Хіба ж я для тебе
—Не той самий? що ж за лихо!—
І Петро схилився,
Поцілував Галю стиха
Й наче зажурився.
„Може я і обмилилась—
„Ти й не зрадив може,
„Може тілько я змінилась
„За для тебе... Боже!

„Горя, милий мій, з тобою
„Перше я не знала,
„Бо була тоді дурною—
„Вірила й кохала.
„Ти ж мені здававсь неначе
„Зіркою на небі,
„Було з радісті заплачу
„Й більш мені не треба!
„Було перше обнімаєшь,
„Просив, що б любила,
„Очей було не спукаєш,
„А я... я раділа!
„А теперечки, то й може
„Разок поцілуєшь
„І, мов щастя яке, Боже,
„Наче подаруєшь...
„Е, ні, Петре, мій ти милий,
„Мене не обманишь;
„Ти для мене, сизокрилий,
„Тим, чим був, не станешь.
„Бо те серце, може й знаєшь,
„Що циганки мають,
„Хто, як любе й як кохає—
„Серце все те знає.
„Не таке воно, як в тебе,
„Щоб воно мовчало
„І любови, що б для себе
„Та не розбирало...
„Подивися ж, глянь на мене
„Яка я гарненька,

„Які гарні брови в мене
„Рученьки маненькі...
„Подивися ж, глянь у вічі.
„Які вони ясні,
„Вони чисті, мов сред ночі
„Зіроньки ті рясні.
„Чого ж ти заміркувався,
„Чого не веселий?
„Ти б до мене привітався.
„Я б пісню веселу
„Тобі б, милий, заспівала
„Про те, як колись то
„Щиро я тебе кохала
„За гарне намисто.
„Бо біз серця я любила,
„А так—ради штуки,
„Сво'му ж серцю наробила
„Тілько одні муки.
„Може хочишь—потанцюю
„Й бігати умію...
„А хто зраде, не шаную
„І не пожалію!
І мов наче та скажена
Довго реготала
І, як пташка поранена,
Втомлена упала.
Потім разом схопилася.
Стала танцювати,
Навколюшках молилася
І знову співати

Починала—не кінчала,
Доки не втомилась:
Далі на міст побіжала
Й до води схилилась.
Петро дививсь, а що треба
Не знав, що й казати,
Доки і його до себе
Вона стала звати:
„А іди сюди до мене—
„Сама я боюся;
„Сідай оттут, біля мене,
„А то я звалюся.“
Пішов Петро до циганки
На міст, хотів сісти
Біля милоі коханки...
Хвилі ж чисті, чисті
Так і манють, так і просють
В срібне своє лоно,
Мов русалоньки то босі
Линуть в царстві соннім.
„Обніми ж ти, сизокрилий,
„Мене в раз останній,
„Обніми мене, мій милий
„Мій щиро коханний“!
Так промовила дівчина.
Й обняв Петро Галю.
— Годі, галочко, рибчино,
— Мій ясний кришталю!—
„Слухай, Петре, подивися
„Мені ще раз в вічі

„І що любишь, присягнися...
„Нема в мене мо́чі...
„Ні, ні, ти мене не любишь,
„Що мені робити?
„На що зводишь на що губишь
„Душу ти у світі?...
„Так іди ж ти до русалки,
„Вона приголубе
„Тебе, Петре; лискотарки
„Милі гарні й любі!..
І з цим словом, в воду пхнула
Парубка на згубу
І за ним сама майнула,
Мов галка із дуба
Підстрелена пада.
Тихо
Кругом знову стало,
Тілько у воді щось стиха
Довго булькотало.

Эпилог.

А на другий день гуляли
Дівчата в гайочку.
Иньші де пісні співали,
Иньші ж там в куточку
Реготалися та нишком

Про щось шопотіли
і не зглянулись... ох лишко!—
Хлопці налетіили!
В міть по гаю розбіжались
Хлопці; аж лунало.
Пішли жарти, реготання,
У таночок стали
І про щире про кохання
Пісні затягали...
„А ну годі, співать, буде,
„Крикнула дівчина,
„Та поможимо он людям
„Витягти рибину!“
І всі кинулись до річки
Невід витягати,
Подивились: не величкий,
А ніяк узяти.
—Поможіть, спасибі, люди,
Рибалки сказали,
—А за поміч дяка буде;
—Оце щось піймали
—Рибу чудну і не з міста
—Не зворушим далі,
—То йшли легко; біда чиста—
—Теперечки стали.—
Хлопці хутко роззувались,
В воду подалися;
А дівчата реготались,
Сміхом залилися,
Бо вже, сказано, дівчата:

Їм усе до сміху,
Мов малі й дурні дитята...
І в міть стало тихо,
Як той невід витягали
Люде з парубками:
Петро з Галею лежали
В неводі; руками
Кріпко в купі обнялися.
Дівчата ж мовчали
І слезами залилися,
Глядючі на Галю.
Мов жива лежала Галя
Не мертва, а спляча
І хороша, мов та краля
З мармору неначе.
Вустоньками ж наче й справді
Вона мов казала,
Що й на тім світі по правді
Вона те ж кохала.

Оттакою була Галя,
Такою й зосталась
І на тім світі из Петром
Вона не розсталась.
І на тім світі любила,
Бо любити вміла...
Й таким побитом циганка
Та двох знапастила.

Божевільний.

Баллада.

Божевільний.

Він сміявся, його ж сміху
Люди дивували.
„От веселий, так веселий!“
Всі вони казали.
Нема в світі йому лиха
Й клопіту немає:
Засміється, зарегоче
Й горе забуває.
А у його і сім'я є,
Жінка є та діти,
Не сумує і про те він,
Де б з ними подітись.
А на дворі товарюка
Бідная здихає,
А вівця (було й їх троє)
Й тая пропадає.
„Тату хліба, мамо хліба!“
Діточки белькочуть,
Жінка плаче та горює...
Він одно—регоче.
Пройшли роки. Володимер
Хворий все, блидіє;
А то, наче тая крига,
Увесь холодіє.
Жінка б'ється, не зна в світі
Що його й робити,
Вкоротила б собі віку,
Горе й тут: а діти?...
Стала б в найми, та недужій

Важко працювати...
Не вже ж в світі ій повинно
Бідній пропадати?
,,Володимире, мій голуб,
,,Що з тобою в світі,
,,Подивися ж ти на мене—
,,Тяжко мені жити.
,,Над дітьми ти сжалься, може
,, В них ти найдешь втіху...
,,Чудні якісь, не людскі все
,,Твоі страшні сміхи.
На всих гляне Володимер,
Любо усміхнется,
Потім знову страшним своім
Регітом зал'ється.
Жив отак наш Володимер
З жінкою своєю,
Доки з горем не зустрівся,—
З болістю тією.
А колись то, кажуть люди,
Гарно вони жили,
Всего мали вони в досталь
Й Господа хвалили.
А там далі, то ще й більше
Лишенько приспало:
Володимера на віки
Бідного не стало.
Що ж таке з тим божевільним
Скоілося в світі?
Так розсказують про його:

Діло було літом.
Йшов наш бідний Володимер
Струмнем по узліссі.
Вечеріло, місяць сходив—
Гарно було в лісі.
Сяє струмень. Хвиля хвилю
Швидко наганяє,
А від місяця по хвилях
Жваво промінь грає.
Пішов далі Володимер
Й разом опінився:
Із води якийсь то образ
Супроті з'явився.
Перш головка виринула,
Наче б вид дівчини...
Злякавсь бідний, бо не знав він,
Що це за причина.
Так він сто́ячи й зостався,
З місьця не зворуше.
Затремтів наш Володимер,
В грудіх вельми душе...
Лискотарка ж з води більше
Й більше виринала
Та тонесеньким серпанком
Тіло все вкривала.
По водиці у струмочку
Промінь грає, сяє,
Лискотарку з хвилі в хвилю
Любенько гойдає.
Дивував наш Володимер...

Лихо! що й робити,
Чи до дому йти скоріше,
Чи до неі плити?...
Бо цікаву вона дуже
Пісню заспівала—
Своім голосом, красою
Вельми чарувала.
,,Володимире, мій голуб,
,,Сирота ти в світі,
,,Линь до мене та зо мною
,,Вічно будешь жити.
,,Я для тебе, мій коханий,
,,Царство все розкрию
,,Й тебе, радісті слезами,
,,Чистенько я вмию.
,,В моім царстві, в цім струмочку,
,,Ти найпершим будешь
,,І свою, мене царицю,
,,Любо приголубишь.
,,Тільки вдвох і будем жити,
,,Вік твоєю буду,
,,Для тебе одного, любий,
,,Ввесь я світ забуду.
,,Я соромитись не стану,
,,Всі моі красощі—
,,За для тебе; візьми з ними
,,Все—й моі любощі"...
Не утерпів Володимер,
Кріпко сплющив очі.
Пригнув в воду прямо в хвили—

В струмень так і вскочив...
„Ха, ха, ха, ха! ха, ха, ха, ха!“
Зразу залунало:
Володимера русалка
Та й залискотала...
Із чарівних рук русалки
Він ослобонився
Та у шию іі білу
Пазурями впився...
„Буль, буль, буль, буль“ рознеслося—
В воду щось упало...
„Ха ха, ха ха“ кругом знову
Гучно залунало.

С того часу реготав він.
Люде ж і не знали,
Що за сміх той; та веселим
Бідного прозвали.

Епілог.

А на Йвана на Купала
Рушили дівчата
До струмочка та до лісу
Трохи погуляти.
Біля струмня бурт великий
З віток поскладали

Та про Йвана та Купала
Пісень все співали.
Віття разом зайнялося,
Огнищем палає,
Через огнище дівчата
Весело стрибають...
„Ха, ха, ха, ха“ по узліссі
Разом залунало
Аж здрігнулися дерев'я,
Й пташсьство налякало;
І, злякавшись, з дерев птахи
З криком познімались
Та у аері тремтячи
Крилами махали...
Кругом стихло, тільки віття
В огнищі тріщало;
А дівчата збились в купу—
Дуже полякались,
Бо на дереві зуздріли
Супроті у лісі,
Володимер на мотузку
Божевільний висів.

С того часу в тому місті
В празник на Купала,
Вже дівчата не гуляють,
І пісень там не співають
Про Йвана Купала.

1886.

Щетинник.

(З народнього життя).

Щетинник.

I.

Із Рашевки, котра
Всего від Полтави
Верстов з девяносто,
Багато йде люду
По слободах різних
Шукать заробітків.
З другими у купі
Пішов і Грицько наш
Гроші заробляти.
Він сам молоденький
Ще вперше й виходе,—
Годів девятнадцять.
А може й не буде:
Великого росту
Та щей чорнобривий.
Не першу й дівчину
Він збив з пантелику.
Гуляв він аж доки
І сам закохався
У дівчину Марту.
Красива й хороша
Була та дівчина.
Кохав іі дуже
Грицько молоденький;
А Марта й байдуже—
Його обіймає...

Та як ій не вірить
Грицькові своєму,
Бо сам же він Марту
Прохав дуже, дуже !
Його щоб ніколи
Вона не забула.
„Моя мила Марто,
Мене ти забудиш!“
Казав він до Марти,
Як з нею прощався.
„А може й не любиш?
„Скажи ж, моя мила,
„Відмов, моє серце,
„Скажи мені правду—
„Не мучь мене Марто!“.
—Мій Грицю коханний,
Хібаж і не сором
Тобі так казати?
Хібаж ти не бачиш,
Що вся я—для тебе?...
Скажи ж, хіба можно
Ще більше кохати?—
Так Марта казала
В слезах вся сердешна.
Його ж не питала,
Чи й він іі щиро
Так саме кохає?
Грицько подивився
У Мартині вічі,
І геть поцілунком

Кругом залунало.
Оттак прощавався
Грицько наш у гаі,
Зійшовшись в останнє
Із Мартою нишком,
Вони обіймались,
Слезам нема й щоту...
„Та годі вже, Марто,
Не плач же, голубко,
Бо швидко вернусь я.“
Грицько так казав ій;
А сам ледве слези
Сердешний спиняє.
„Гроші зароблю я
„У краі другому
„Й вернусь я до тебе,
Моя мила Марто;
І батько твій більше
Тоді вже не скаже:
—„Е, він хлопець гарний
Так що ж—не багатий,
На що ж тобі, доню,
Із ним бідувати?“—
„Це й правда, що каже
„Твій батько; він добрий.
„Бо й сам я не хочу
„Тебе тепер брати
„Зо мною, щоб в купі
„Обом пропадати.
„Ні, серце, тоді я

„З тобой поберуся,
Грошей як чимало
„Я тих розживуся,
„Бо в грошах—вся сила,
„Хоть може й для мене
„Миліше—ти мила.
„Прощай—же, голубко,
„Піду я по селах
„По других блукати,
Піду з парубками
„Гроші заробляти,
„А ти будь весела“.
—Прощай, Грицю, милий
Тебе одного все
Любити я буду.
Тебе, мій коханний,
Я вік не забуду.—
І тихо у гаі,
Тихесенько стало...
Геть високо місяць
Піднявся на небі,
Як Марта сердешна
Ввійшла, щоб не чули,
Тихесенько в хату.
І батько і мати
Давно уже спали
З маненьким Івасем.
І Марта втомлена
На лаву звалилась;
Не спала сердешна,

Все плакала тихо,
Старі щоб не чули,
Щоб не догадались,
Чого вона плаче.
А Гриць бідолашний,
До дому вернувшись,
Й спочити не ліг вже,
Бо завтра раненько
В дорогу далеку
Збиратися треба,
А в його ще й досі
Й торбини немає.
Він порався довго,
Та з рук щось все пада:
Не та тепер думка
В його голові.

II.

У досвіта батько
Підвівся хутенько,
Щоб сина збудити
Збиратись в дорогу.
Грицько ж вже готовий:
Одяг кожушину
Й на плечі накинув
Свою він торбину:
Щей пляжку з водою
Згадав він узяти,
Щоб, пить бува схоче,
Води не шукати.

Із мамою й батьком
Грицько попрощався,
Подякував Богу
І з хати геть вийшов
Й пішов у дорогу.
Грицька батько й мати
Ще довго хрестили,
Ще довго на сина
У слід все дивились.
Грицько на дорозі,
Зустрівсь з Рашевцями
І з ними у купі
Пішов невеселий.
Пройшовши чимало
Грицько озірнувся:
Нічого не видно,
Один степ та небо.
„Дай сили ж, мій Боже,
До неі звернутись!“
Він тихо промовив
І пѐрехристився.
Дивилися хлопці,
Грицька й не питали,
Чого він хрестився
І шляхом геть прямо
Всі рушили далі.
Верстов уже мабуть
З десяток утнули
Й спочити усілись
Тай снідати разом

Усі заходились.
Усіх було шість їх
З Грицьком нашим вкупі:
Іван та Данило,
Гарасько та Прокіп
Та Хведір ще довгий
(Його так дражнили),
Бо був він високий,
А тілом—худяга.
Усі посідали,
Й мішки познімали;
Що в кого в торбині,
За те й кожен брався.
Грицько ж наш сердешний
Й забув, що учора
Ніяких в торбину
Харчів не припас він.
Аж, глядь, а в торбині
Зо дві паляниці,
З п'яток оселедців
Та ще й пиріжки є.
Оказія чиста—
Здається не брав сам,
А повна торбина?
Сама мабуть мати,
В Грицькову торбину
Всего на дорогу
Наклала для сина:
Бо хто так і чує,
Бо хто так і знає

Про рідну дитину,
Як рідная мати?
І може спитала б
Вона свого сина,
І горем з ним може
Схотіла б ділитись;
Так тільки боїтся
Грицька тим розсердить,
Дізнаєтся ж батько —
Достанется лиха.

III.

Поснідавши, хлопці
Пішли шляхом далі.
Вже близько і город.
Вони там зостались,
Щоб краму купити
І далі по селах
Пішли продавати,
Або на щитину
Свій крам той міняти.
Воно бачьте ось як:
Купці є в Полтаві,
Вони й посилають
Тіх рашевців всюди
По селах скупляти
Щитину та хутро,
А іх за те крамом
Вони наділяють,

А іноді й грошей
Дають ім чимало,
Щоб в городі краму
Вони накупили
Й поселах, як ходять
Щитину скупляти,
І крам свій тим часом
Щоб там продавали,
От ім і бариш є;
Купцеві те ж добре:
Для його він всюди
Щитину скупляє,
Собі ж він тим часом
На хліб заробляє.
Купці ж ті, що роблять
З щитиною, з хутром,
То діло не наше;
Ми вернимось лучше
До рашевців наших,
Короче сказати—
Ми підимо в купі
З Грицьком шкандибати.
Із міста у місто
Грицько переходе
По ярмарках всюди,
Торгує він добре:
Дівчата ж всі прямо
До його підходять,
Бо сам він хороший
Тай крам свій дешевше

Других продає він.
На ярмарок прийде,
А сам долі сяде,
Розв'яже торбину,
Свій крам весь розложе...
Чого ж там не має:
Намисто та серги,
Там хрестики, перстні,
Тесьма́, голки, нитки,
Гвоздика та ладан,
Дукатики всякі,
Живиця, сірники
Та ще є багато,
Всему нема й щоту.
Не раз було дівка
Пройде біля його,
Пройде й зупинится.
А він, як нарошне,
Підмане до себе,
Та вибере серги
Що й кращіх нетреба.
„Гей, гей, ви, дівчата,
„Підходьте до мене,
„Найкращі сережки
„Ви найдете в мене,
А стежки ось різні:
„Червоні, зелені...
„Заплатиш за стежку,
„Той візьмеш в кешеню".
Гуртом коло його

Збирутся дівчата
Друг-дружку штовхають
Та як зарегочуть...
Чого! ви спитайте?
Й самі те ж не знають.
Отак же Грицько наш
По ярмарках ходе
І трохи по троху
Собі заробляє.

IV.

Тече вода швидко,
А з нею і літа
Минають дівочи.
Три роки минає,
Три літа ісходе,
Грицька все немає,
Грицько не приходе.
Оце вже в четверте
Кругом зеленіє,
Грицька все немає—
Він десь забарився;
А Марта сердешна
Усе дожидає.
„Ще довго ти будешь
„Отак дівувати?“
Казав Марті батько.
„Кажу тобі, доню,
„Іди ти за Пéтра,

„Він парубок гарний,
„Хороший, багатий;
„Він сам вже питався,
„Чи можно до тебе
„Сватів засилати.
„Согласна ти доню?
—Три роки я ждала
—Ждать буду й четвертий,
—Він може і прийде;
—Його обіщалась
—По вік я любити,
—Грицькові на віки
—Я вірною буду.
Так Марта казала.
І літо настало,
І Рашевка друга
С пори тіі стала:
Померло багато,
Повиросло й нòве;
А Марта в віконце
Усе виглядає
На шлях той великий
Та руки ламає.
—А що як не прийде,
А може другà вже
Йому полюбилась,
І може мені він
Ізраде для неі?—
Так плакала Марта
Усе край віконця,
То руки ламає,

То слези втирає,
Та довго міркує—
В вікно поглядає.
І трохи по троху
Хворать стала Марта
З хрипо́тою кашель
У неі зробився:
Все даве щось в грудях,
Неначе хтось душе
Й не спится сердешній,
А кашля все більше.
І бабки шептали,
Лічив уже й лікарь...
Ніхто не пособе
Сердешній тій Марті!...
А за що, за віщо?
Господь один знає,
За що Він карає.

V.

Кругом зеленіє,
В садках розцвітає.
Здається, що лиха
Ніхто і не знає.
Грицько наш веселий
Вертає до дому,
Чого сумувати
Йому молодому?
Гроші заробив він

І ма іх чимало. —
Ніхто не посміє
Його дорікнути.
„Ніхто не одніме
„Теперечки Марти.
„Вона мене любе
„І слово здержала.
„Піду я до неі
„І прямо скажу ій:
„Іди ти за мене.
„Небійся, Голубко,
„І гроші є в мене
„Й любить тебе буду.
„І щастєм ти будешь
„Для мене на віки.“
Грицько наш веселий
Іде тай міркує,
Щож дієтся дома,
Того і не чує.
Вже й Рашевку видно
І хрест заблищав он.
А ось вже і близько:
По мертвому дзвонять!
Умер хтось там, мабуть.
І, „Царство небесне“
Промовивши тихо,
Почав він хреститись.
А прямо на зустрічь
Ідуть з мертвим тілом,
А трохи по оддаль

Стара та немощна
Грицькова йде мати
З його старим батьком,
До матері швидко
Грицько підбігає,
Обняв іі кріпко,
Тоді вже й питає:
„Кого це ховають?“
—Мій сину, синочку,
Коханий мій сину,
Тебе не діждалась
Твоя бідна Марта...

Епілог.

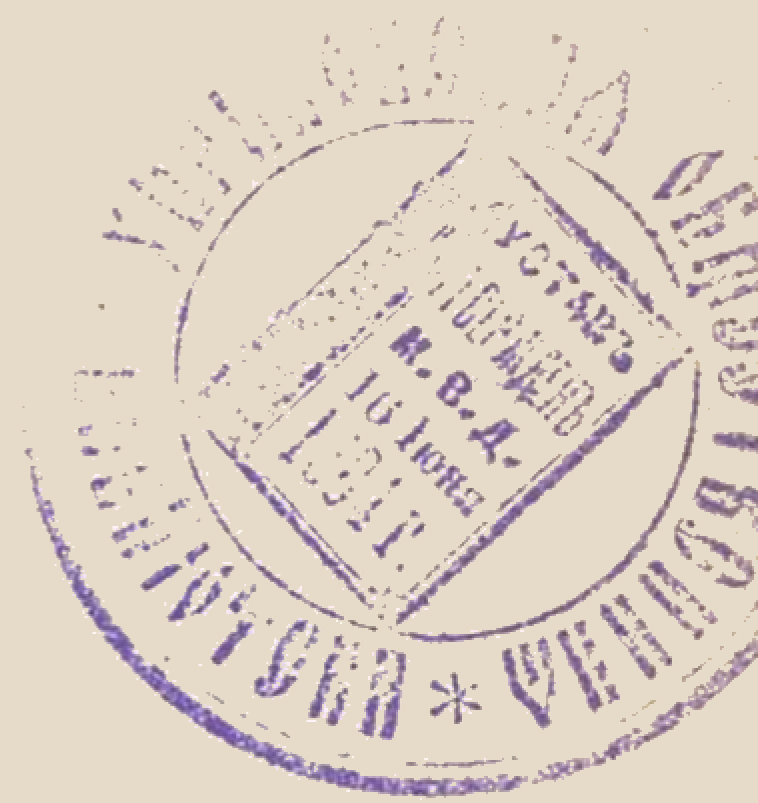
Геть трохи по оддаль
По біля окопу,
Що на кладовищі,
Там є десь могилка;
Лежить же під нею
Раба Божа Марта.
Росте й заростає
Барвінком могилка,
Червоні й жовтенькі
Квітки розцвітають;
І дуже частенько
Сюди хтось приходе

Та молится довго,
Б'є в землю поклони.
А хто він? Здається
Грицько бідолашний,
Та наче все хворий...
А може, сердешний,
За нею скучає,
Другу не полюбе
Та так і хворяє...

Маруся Чурай.

(Історична бувальщина)

З О. Н. Чюміноі.

Маруся Чурай.

I.

Засвистали козаченьки в поход до півночі,
Заплакала Марусенька свої ясні очі.

Пісня.

Двісті пройшло років, а на Украіні
Про долю Марусі, бідноі дівчини,
Ще не позабули та на вечерницях
Пісні все співають „дівки чарівниці.“
Двісті пройшло років, а в рідній Полтаві
Про Марусю гарну, про кохання й славу
Вітер все шепоче тополі в долині,
Співа й соловейко степовій калині...
Що то за чудові були в неі очі--
Привітніше сонця, ще темніш від ночі;
Тілько було глянуть, в того вже й впивались,
Любо чарували, страстію займались.
Хоть куди-дівчина, виросла на волі
Гнучка та рівненька, мов билина в полі.
Та миліш над всего був не погляд дивний
І не коси-зміи —голос той чаривний.
Пісня було л`еться серебра чистіше
І здавалось в світі все, мов веселіше:
Небо прозорчистим, зеленіш травиця...
Такий був то голос в дівки чарівниці!...

Полюбив Марусю Гриця чорнобривий,
Полюбила й Гриця Маруся красива.
Та не довго щастя за для них світило:

Наступив Велик-День—в поход затрубили:
Козаки спішили, коників сідлали,
Бо из війском Ляхи в Украйну вступали.

Гірко плакала Маруся,
Плакала—ридала,
Як в останне та прощалась,
Гриця обнімала.

Він іі цілує в очі
Й промовля:—Марусе,
Не вбивайся, мое серце,
Скоро я вернуся.—

А вона йому кріз слези:
„Грицю мій коханний!
Я убога... ти до пари
Візмешь мабуть Гану,

Бо зосталася від батька,
Замість батьківщини,
Тільки лицарьская слава
Чурая дитині.“

Моя мила, ти ж багаче
Кожньоі цариці:
Очі—зіркі, зуби—перли,
Голос—чарівниці...

Повірь мені, моя мила,
Що вернусь в Полтаву
Щей добуду у походах
Лицарьскоі слави.—

„О, вернися ж швидче милий!“
Тілько що й сказала
І в останне у садочку
Гриця цілувала.

II.

Де мій милий, чорнобривий,
Де ти—озовися!
„Маруся Чурай.“

Місяці проходять, день за днем минає.
Серце зажурилось—вісточки нема;
Всі одно сумують, козаків немає,
Ждали, дожидались та усе й нема.
Важко і Марусі.—„Де ж то чорнобривий?
Може й неживий де, може й відцуравсь?“
І вже невеселий—голосок жахливий
У садку вишневім сумно роздававсь.
Бідная Маруся, плакала, вбивалась
І на прощу в Київ, плачучі, пішла.
Ждала довго Гриця, ждала не діждалась—
Може там побаче милого вона.
Поможи їй Боже!
Он і Київ мріє...
Вже й вода хвилює в чистому Дніпрі
І шпилем далеко Лавра бованіє,
І дзвони несутся геть из за гори...
Що ж воно за гомін?... а людей то сила
Та й усі й веселі... Всі когось то ждуть—

І радісна вістка враз всіх облетіла:
„Наші из походу козаки ідуть!“
Дрігнула Маруся, ледве не упала
І, перехристившись, вся бліда стоіть.
„Чи й Грицько ж то з ними?“—тихо проказала,
А гурьба народу більш все гомонить.
Тупотню від коней чуть, списи блискучі
Перед нею грають промінням своім;
Кунтуші й жупани із шовків найлучших,
Мов горять—так ссяють шитвом золотим.
Ідуть козаченьки верхи всі рядами,
Всіх іх зустрічає радісно гурьба.
Багато чорнявих проміж козаками,
Та не видно Гриця—по між них нема!
В очіх потемніло—світ ій зажурився...
„Може його вбито, у полон взяли?“...
Гульк... Кіндрат до неі близько нахилився—
З Грицем вони в купі у поход пішли.
Глянула й пізнала. „Де ж мій Гриць коханний
Правду мені, серце, правдоньку скажи!„
—„Він давно в Полтаві, сватає там Ганну...
Заспокойсь Марусе; годі, не тужи!“—
В бідноі Марусі ноги задріжали,
Серце заніміло, жалем узялось.
Й край дороги гучно, мов тополя, впала
Що над нею вихрем буря пронеслась.

III.

Не поправлять слези щастя.
Серцю легче буде...

„Маруся Чурай.“

Вже сонечко іюльске по троху сідає,
Вже й спеки немає—менш гріє воно;
У хату промінням своім закидає,
Ясмин духовитий несется в вікно...
Міркуючи сумно Маруся хворяє,
І щось засмутився видочок іи,
Змарніла сердешна й як важко зітхає—
Все любощі згадує давні свої...
Марусе, голубко, що сталось з тобою,
Де вид твій веселий, де голос дзвінкий,
Чого ж твоі очі налиті слезою,
На що марно тратишь свій вік молодий?
Сердешна Маруся до дому вернулась
В свій город, де милий іі дожида,
Та він не один... Маруся й не счулась—
А з ним уже й жінка його молода!..
На що ж ій вертатись було ще до дому?..
О лучше б лежати ій в темній труні,
Щоб сліз не було іі видно нікому—
Було б лучше згинуть в чужій стороні!...
І те, як вона край дороги упала,
І хвилі холодні й Кіндрат... і в ту міть
Усе, як є чисто, вона те згадала...
Спасли! а для чого, що б серце добить?

А як же він любо из нею прощався
Коханку свою чарівницею звав
І вічно любити він ій присягався,
Казав—не забуде, хоть де б не блукав.
Як би ж то уміла вона чарувати!..
І знову з очей ії слези лились
На руки кощаві.., так гірко страждати
Чи прийдется, Боже, кому ще колись!..
Що ж сталося з нею? Вона вся трясется—
Чийсь голос зачула... мов вихор майнув
З конем що є сили—щось верхи несется...
А ось біля тину з коня хтось стрибнув...
Маруся що сили було підвилася,
Заграло вміть горе і радість в очах...
„Грицько так і є!..“ і вона залилася
Слезами й неначе обняв ії жах.
„Марусе, голубко, моя ж ти кохана!“
—І знов полилась його тепла річ—
„Мені ти израдив, тепер любиш Ганну
Іди ж тепер, Грицю, від мене ти пріч...
О, Боже дай смерти, нема мені мочі.
Мій любий терпіти—ти зрадив мені!...
А він все цілує Марусіни очі
Та просе для себе кохання ії,
І Ганну клянется забути зовсім,
Бо Ганні не жити ніколи из ним...
—„Так любиш не кинеш, а ну присягнися?“—
„Не кину голубко“... й Маруся упала
До Гриця на руки; і слези лились
І річ його тепла ии чарувала.

IV.

Ой не ходи Грицю
Та на вечерниці.

„Маруся Чурай."

У старости в хаті гуде вечерниця,
Пустилися хлопці в веселий гопак,
А з ними дівчата та щей молодиці
В намисті хороші, неначе той мак...
А ось і Грицько й його жінка Гануся,
Та щось невеселий сьогодня такий
Чогось засмутився й не круте він вуса.
Від сорому й суму неначе не свій,
Та зна все одно—у той бік поглядає
Туди, де Маруся танцює й співає.
Вона на бенкеті? забула мене,
Співае?... і Гриця сумління бере.
Та вже ж і хороша! А погляд як сяє,
З усміхом облудним на милих вустах,
З квітками барвінка на довгих косах.
Мов тая дитина, вона так прудка,
Мов пташка співає, весела така;
Бува ж нарочито, як брови насупе,
Ніхто з парубоцьства тоді не підступе,
Бо стане понура більш темноі ночі.
А знов засміется, займаются очі—
І буцім весною пахне на усих,
І знов круг Марусі і радість і сміх.
І тілько Грицько зо всіма не танцює,

Дівчата ж все дражнють: „дивись, пан який!“—
А він, бідолага, про те все міркує,
Що взнала Маруся, як зрадив він ій,
Що взнала, як сам він знівечив ій долю,
Що неньці своєі продав свою волю
За гроші, за ша́ну, щоб тілько в угоду
Ій стати; і взнала, що вже із походу
Вернувся, та тілько прийшов він другим—
Про славу міркує, а був не таким!...
І мати тут зараз Грицькові про Ганну:
„Дочка щей багата, хорошого пана“...
А тут ще й Кіндрат... він йому розсказав
Усе про Марусю, що бачив та знав:
Що бідна Маруся від горя хворяє,
Що смерть не далеко—іі дожидає,
Що ій вже на білому світі не жить,
Бо, наче та свічка, все тане й горить...
І дрігнуло серце. Вони знов зустрілись—
Маруся, мов квітка з дощу посвіжіла
І знову, мов мак той, вона зацвіла
І стала ще краща, ніж перше була.
Із Ганною Гриця, як слід, повінчали
І сім день у тестя весілля гуляли.
Та що ж то Маруся? а може й не зна?
Ні, мабуть вже взнала; сердешна вона
Так плаче, вбиваєтся й дуже горює...
Отакечки сам про між себе міркує...
Заграли музики... чи вірить очам!
Виходе Маруся; по чорним косам
Квітки из барвінка, намисто ж горить

На шеі у неі... гурьба гомонить...
Маруся очима усіх обвила,
Моргнула, всміхнулась та як почала
Співати; а пісня, мов ластівка в'ется
Чарує, дратує так в серце і л'ется.
„Зелененький барвіночку, стелися низенько,
А мій милий чорнобривий присунься близенько,
Зелененький барвіночку стелися ще низче,
А мій милий чорнобривий присунься ще близьче."
—Тай гарна ж дівчина! лунало кругом.
—Ой лишечко! Другу!—гукали гуртом.
—„Вам другу?"—і очі іі, то займались
Багаттям страшенним, то в Гриця впивались
І по́сміх зміінний на блідих губах
З'являвся, счезав і мов брав іі жах.
І ось за бандуру Маруся взялась
І пісня, мов хвиля, іі понеслась.

Не про те, як в ранці в гайочку вишневим
Стрілася дівчина з милим чорнобривим,
Не про те, як пізно козак та дівчина
Прощаются в лузі й лишають калину.
Пісню ім Маруся не про те співала,
Як лилися слези, козака як ждали,—
Пісню заспівала вона ім про Гриця
Та про ту дівчину, про злу чарівницю,
Як вона в Нидію зілл'ячко збирала,
В Понеділок рано його полоскала,
Як вона в Вівторок зілля те зварила,
У Середу ж в вечері Гриця отруіла.

„Не ходи, мій Грицю, та на вечерниці,
Не люби за раз двох, чорнобривий Грицю,
Нехай ти не будешь не ії, не мій—
Доставайся ж, Грицю, ти землі сирій!“
Струни аж дзвоніли, плакала бандура.
Голос соловейком ії заливавсь—
Так вона співала серденьком понура
І веселий голос та з сумним мішавсь...

. . . .

„Розходились гості пізньою добою;
В сінях Гриць Марусю довго дожидав.
„Коли ж, моє серце, зійдемось з тобою,
Скажи ж, моя рибко?“ тихо він казав.
Глянула Маруся й сміхом залилася,
—„З жінкою набрідло? Лучше не виходь“—
„Жизнь моя біз тебе жалем узялася,
Коли, скажи серце?“ —„В Середу приходь“.—

V.

Не весело день започався в Полтаві
Ще й небо Генварське щось сумно глядить.
Уже з позаранку народу спішить
Там сила побачити кару кроваву,
Що суд чарівниці поклав за росправу,
Що зіллям, шуткуючи, Гриця звела—
Отрути лихоі йому піднесла.
Зіма ізійшла, вже приходе і літо
Сердешна ж Маруся в тюрмі нуде світом:
Вже бралися люде за неі просить

Та суду не можно приказу змінить.
За бідну дівчину жалю завдавали
І слези спідтиха лили—проливали.
Марусі сердешній вже більш не співать—
В труні ій повинно на віки лежать!
І серце, що перше іі так страждало
На віки забуде про все, що кохало...
Яку ж то ій прийдется кару нести?..
О, Господи, гришній Марусі прости!..
На плац все народу багато спішить,
Он видно і шибениця вже стоіть.
Вже й кат на готові, і жах всіх обняв...
„Марусю ведуть!"—хтось спідтиха сказав.
Маруся! вона ж це? і свічка в руках
Ще й боса, слезини ж не видно в очах...
На примость страшену ступила вона
Й назад подалася, мов та навісна.
Всі дрігнули разом, почувши чийсь крик.
„Марусі прощення!"—кричав чоловік,
Що верхи до плацу летів, поспішав—
Кіндрат то коня так від гетьмана гнав.
Летить і землі під собою не чує.
Та гучно кричить: „стій! прощення дарує
Наш гетьман марусі!" Кіндрат підскакав
І всім він від гетьмана лист показав.
„Від гетьмана прямо, читайте бумагу!"
—„За лицарсьтво славне, за четсь, за увагу
Матвія Чурая, за храбрість його,
Даруєм прощення дочці ми його!"—
„Нехай живе гетьман!"—кругом загуло

Та тілько Марусі не чути було
Тих радісних крикив—біліш полотна
На дошки поміста схилилась вона.

. . . .

На північ далеко, далеко від Гриця
Маруся умерла чрез рік у черницях.
В чужині сердешну іі й заховали.
Й над дерном могили, що сонечко пале
Гилля вже калини вітрець не гойда
Й пісень соловейко теж більш не співа,
І тирса з долиною більш не говоре
Про сумну буваль, про Марусине горе...

Скупий лицарь.

З А. С. Пушкіна.

Скупий лицарь.

Сцена перша.

(В башті).

Альбер та Іван.

На турнір явлюсь я безпримінно.
А покажи, Іване, мій шелом.

(Іван дає йому шелом).

Пробитий він, знікчемненний. Не можно
Надіть його. Новий здобути треба.
Яка невдача, клятий грап Делорж!

Іван.

Та й ви ж йому віддячили гарненько:
Як з стремен вибили сей раз його,
Він день і ніч пролежав ледве дихав
Ідосі ще не виходився може.

Альбер.

А ось, дивися, втрати він не має.
Нагруник уцілів його венеціанськії,
Грудину же свою він має за не ві-що—
Собі він другого не стане купувати.
Чому я шѐлома із його не зірвав?
А був би вже зірвав, так сорому боявся
За герцогинь оттих та дам. Проклятий грапе!
Пробив би лепше б голову мені.
Й одежи мені треба те ж. В послідній раз

Всі лицарі повбирані були в атлас
Та в оксаміт, я ж в латах був тоді
За герцогськім столом. Одмовився я тим,
Що на бенкет сюди попав я ненароком.
Тепер же що скажу? О вбожство та бідота!
Як серце понижає нам вона!
А як Делорж своїм важким списом
Пробив враз мій шелом та мимо пролетів,
А сам біз шапки я Эміра припустив
Та вихром пролетів шагів на двадцять геть,
Минувши грапа, мов малого пажа;
А дами підвелися з міст своїх усі,
Коли сама Клотільда, вид свій затуливши,
Невільно крикнула і славили герольди
Невдачу ту мою—
Ніхто ж тоді причини і не знав
Хоробрісті моєі й сили тій чудовій!
Шелом пошкоданий раздратував мене!
Яка ж вина хоробрісті була? то—скупість,
Котрій не важко заразитись в купі,
Живучі з батьком в хаті у одній.
Що ж бідний мій Эмір?

Іван.

Він ще храма,
Вам іздити на йому ще не можно.

Альбер.

Ну, нічого робить, гнядого я куплю...
Не дуже й правлять дорого за його.

Іван.

Не дорого, та грошей в нас кат-ма.

Альбер.

А що говоре Соломон ледащо?

Іван.

Позичити вам, каже, більш не може
Грошей ніяк вже біз застави.

Альбер.

Заклад? Та де ж мені його здобути, чорте!

Іван.

Та я казав.

Альбер.

Що ж він?

Іван.

Він крехче й корчиться.

Альбер.

Та ти б сказав йому, що й в батька у мого
Грошей як в жида у того й чи сяк,
Чи так, а все колись я спадок одберу.

Іван.

Казав я.

Альбер.

Що ж?

Іван.

Все корчиться та крехче.

Альбер.

Що за горе!

Іван.

Він сам навідатись хотів.

Альбер.

Ну, слава Богу,
Біз викупа його я не пустю.

(Щось стука в двері).

Хто там?

(Увіходе жид).

Жид.

Готовий зàвши до послуги.

Альбер.

Проклятий жид, поважний Соломоне,
Іди лишéнь сюди: так ти, я чув, не хочеш
Мені повірить в займи?

Жид.

Ох, лицарю, ласкавий;
Заприсягаюсь вам... не можу я, їй Богу,
Де гроші я візьму? в розорі увесь я,
Все лицарям служáчі у підмогу.
Ніхто не плате. Вас хотів прохати.
Чи може хоть частину відали б...

Альбер.

О, злодію!
Та як би в мене гроші б завелись,

Не вже б з тобою турбувавсь я? Годі,
Не будь завзятим, любий Соломоне.
Давай червінці, висип мені сотню,
Поки тебе не обтрусили.

Жид.

Сотню!
О, як би сто червінців було в мене!

Альбер.

Слухай:
Не соромно ж тобі пріятелів своіх
Не визволять?

Жид.

Заприсягаюсь вам...

Альбер.

Годі, годі.
Застави хочешь ти? дурниця це!
Що дам тобі в заклад? хіба свинячу шкуру?
Як би було у мене що закласти,
Давно б я те продав. Чи лицарського слова,
Собако, мало з тебе?

Жид.

Ваше слово,
Доки ви в живих, вагу велику має,
Й фламанських дуків враз,
Мов талісман, всі скрині одімкне;
Коли його ж мені передасте ви
Єврею бідному, саміж вмрете

(Крій Боже), то тоді
В моіх руках воно так саме буде,
Як в море ключ, закинутий від скрині.

Альбер.

Переживе не вже мене мій батько?

Жид.

Почім же знать? як довго жить кому-
Полічено не нами: вранці цвів юнак,
А в вечері умер і четверо дідів
Несуть його ховать. Кремезний ще ба̀рон,
Бог дасть, годів ще з десять, двадцять,
А може й двадцять пьять і тридцять проживе він.

Альбер.

Єврею, брешить ти! Та через тридцять літ
Мені пів сотні стукне й нащо вже тоді
І гроші ті мені?

Жид.

Ті гроші?—Гроші
У всякім зрісті й завжди нам потрібні:
Юнак шука в них слуг своіх моторних,
Старий же баче в них друзей надійних, вірних
Й над ними труситься, мов око береже.

Альбер.

О, батько мій не слуг, а ні друзів
В них баче, а—панів і служе ім він сам;
Ще й служе як, мов той алжирській раб,
Мов пес цепний! В холодній халабуді

Живе, п'є воду й їсть сухі шматки,
Всю ніч не спить, все бігає та бреше,
А золото ж покійно в скринях тих
Лежить собі. Мовчи! колиж то небудь вже
Послуже і мені, лежати позабуде.

Жид.

Багато грошей тих, ще більше ніж тіх сліз
На похороні тім бароновім прол'ється.
Пошли ж вам, Господи, скоріше батьківщину.

Альбер.

Amen.

Жид.

А може б...

Альбер.

Що?

Жид.

То так, то думав я,
Що средство є таке...

Альбер.

Яке там средство?

Жид.

Так—
Знайомий є дідусь у мене,
Єврей, аптекарь бідний...

Альбер.

Лихварь

Такісінький як ти, а може і чесніший?

Жид.

Ні, лицарю. Инш Товій той торгує:
Він робе каплі... справді, дивно
І силу мають вже яку!

Альбер.

Мені ж то що від них?

Жид.

В стакан води налить... трех капель тіх доволі,
Смаку ніякого і цвіту не замітно,
І біз нудоти всякоі, і біз різачки теж;
А чоловік від них так легко помира.

Альбер.

Знайомий твій старий отрутою торгує.

Жид.

Еге—
Й отрутою.

Альбер.

Що ж набір заміст грошей
Мені ти пляшечок з двісті пропонуєшь
З отрутою й за кожню по червінцю?

Жид.

Ви хочите сміятись з мене. Ні,
Я так хотів... чи може ви... я думав,
Що час баронові настав вже помирати.

Альбер.

Як! батька отруїть! ти синові посмів...
Держи його Іване! й як ти смів мені!..
Та знаєшь ти, душа жидівська,
Собако, змій, що зараз я тебе
Повісю на воротях!

Жид.

Вибачьте.
Я ж тільки шуткував!

Альбер.

Іване дай бичівку.

Жид.

Я шуткував... я гроші вам приніс.

Альбер.

Собако геть!

(Жид іде).

До чого ось мене приводе
Скупість батька рідного мого!
Насміливсь он що жид пропонувати!
Подай мені стакан вина Іване!
Я весь тремтю... але біжи за жидом.
Мені потрібні дуже гроші: Та сюди
Ще й каламар мені неси. Плутязі я
Дам ро́списку. Та не приводь
Сюди Їуду отого... але тривай—
Отрутою смердіть його червінці будуть,
Як ті срібляники від пращурів його...
Прохав же я вина.

Іван.

У нас нема
Ні капельки.

Альбер.

А те, що надіслав
Мені з Гишпаніи гостинця той Ремон?

Іван.

Недавко ж я послідню пляшку
Ковале́ві хворому одніс

Альбер.

Так, так... Згадав...
Води хоч принеси. Проклятеє життя!
Ні, рішено—піду дістать управи
Від герцога: хай батька приневолять
Зо мной поводитись як з сином, не—з мишам,
Родимою у підземеллі.

Сцена друга.

(Погреб).

Як гульвіса жде той зобачення
Из хлёркою облудною якоюсь,
Або из дівкою, що вже не раз
І він ії обдурював гарненько,

Оттак і я день цілий дожидав,
Коли ж то вже піду до скринь моіх,
Що в погребі в моєму потайному.
Щасливий день! сьогодня можу я
У шосту скриню (скриню ще не повну)
Грошей чимало всипати ще жменю.
І не багато хоть, а все ж потроху
Росте мій скарб. Я десь читав,
Що царь колись усім своім воякам
До купи землю зносити велів
По жмені кожньому й могила там
У гору піднялась і з висоќсті
Було цареві видно все, й той яр,
Шатрами вкритий білими, і море,
Де бігали галери раз-у-раз.
Так я усе по пригоршні приносив
Податок мій звичайний в погріб сей,
Могилу наносив і з високості
На все дивлюсь я, що мені підвласно.
Мені що ж не підвласно? Мов той гемон
Тепер усим я можу заправляти;
Бо схочу я—збудуються палаци,
А в зеленесенькі моі гайки
Поназбігаються веселі німхви,
Податок мені музи принесуть
І гемон теж підданствувати стане:
І добрість та, і праця невсипуща
Моєі нагороди будуть ждать.
Я свисну —й зараз руше кров'яне
Покірно з жахом злодійство до мене

Ще й руку лизати мені почне,
Заглядуючі в мої очі; в них
Угадуючі знак моєї воли.
Мені слухняно все, я ж—нічому;
Я верх бажаній всіх, не знаю я
Не клопіту; я знаю міць свою:
Й цього знаття доволі з мене буде.

(Дивиться на свої червінці).

Здается подивитись, небагато,
А скільки ж тут є клопіту людського.
Воно про все—важкà уява!
Дублон старий тут є... ось він. Сьогодні
Мені його вдовиця принесла,
І з дітками найперше у вікна
Навколюшках пів дня вона ревіла,
А тут і дощ пішов та перестав.
Та знову приступив, вона ж стояла
Нерухомо і з міста не вставала.
Прогнагь її було в моєї волі,
Так щось мені все шопотіло,
Що принесла вона довг чоловіка
І не захоче бути у острозі.
А цей? Цього мені Тібо приніс!
Та де ж його, гультяй, він роздобув?
Украв найпевне, може й на шляху
Великому де-небудь серед ночі...
Еге! коли б всі слези кров та піт
За все, що тут покоїться, пролиті
Повиступили б разом із землі,
То знов би був потом—яб захлебнувсь

У погребі у вірному моєму. Та пора.

(Хоче відімкнути скриню).

Як тільки скриню хочу відімкнути,
То весь горю й тремтю я кожній раз.
Не боясть це (е ні! жахатися
Кого ж мені?—шаблюка при мені:
За золото ж відмове чесна криця),
Та даве в серці щось, а що й не знать..,
Нас запевняють лікарі: є люди,
Що в душегубстві мають вони втіху.
Як тільки ключ вкладаю у замок
Я чую те ж, що чути й їм повинно,
Коли свій ніж устромлюють у жертву:
І боязько і любо заразом.

(Відмика скриню).

От де щастя, тут моя й утіха!

(Сипе гроші).

Ідіть по світу, годі вам блукати
Бажанням служачі та потребам
Людським; засніть сном сили і покія,
Як боги сплять в глубоких небесах.
Бенкет собі зробить сьогодня хочу:
По свічці запалю на кожній скрині
І всі їх одімкну, а сам глядіти
На купи на свої блискучі стану.

(Зупалює свічі й одмика скрині одну за другою).

Царюю я!.. який чарівний блиск!
Слухняна і кріпка моя держава;

Талан у неі, честь моя і слава!
Царюю я!... та хто ж у слід за мною
Над всим цим запанує? Чи наслідник мій?
Дурний гульвіса та ще й молодий,
Гультяйних бахурів товариш певний.
Я ледве вмру, сюди він зараз прийде
Під ці кріпки німі та тихі своди
З гурбою тих лабузників придвірних,
Ключі, укравши в мертвого у мене,
Регочучись він скрині одімкне
І скарб тоді увесь мій потече
У дирчаті саєтові кишені.
Посудину священу розіб'є він,
Елеєм царським грязь напоє—
Ространжире все...
З якоі речі і по якому праву?
Хіба ж це дурно все мені досталось,
Або, шуткуючі, як той, що в кості гра
Та гроші легко загортає?
Хто знає, скільки удержу гіркого,
Денного клопіту та турботні,
Хто зна у віщо все мені далося?
А може скаже син мій, що у мене
Вже серце мохом проросло,
Що я не знав ніяких там жаданій,
Що мене сумління не точило,
Сумління—та пазуряста звірюка,
Що дряпа серце всім, сумління—то
Некликанний й доідливий товариш,
Це відьма, що від неі місяць тускне,

Іі жахаються і труни навіть
Мерців із себе висилають геть!..
Ні, вистражди ти сперш собі багатство,
Тоді подивимось, чи будеш ти
Те тратити, що кровію здобуто.
О, як би можно було б утаіти
Від поглядів негідних погреб мій!
О, як би можно із труни устати
Й прийти мені і тінью вартовою
На скрині сісти й боронить скарби
Від всіх живих, ось як тепер!..

Сцена третя.

(В палаці).

Альбер, Герцог.

Вірьте, Господарю, довго я терпів
Срамоту бідності. Коли б не скрута
Ви б нарікань від мене й не почули б.

Герцог.

Я вірю: благородний лицарь
Такий, як ви не стане винить батька
Біз скрути щоб. Таких роспутних мало...
Спокійні будьте: вашого я батька

Усовістю на самоті біз гвалту.
Я жду його. Давно не бачились ми з ним.
За друга був він дідові моєму. Я згадую
Коли дитиною я був, то він
Не раз мене сажав на огиря свого,
Ще й накривав важким шеломом зверху,
Мов дзвоном тим.

(Дивится в вікно).

Хто ж це?
Чи це не він?

Альбер.

Так, господарю,—він.

Герцог.

Ідіть же в кімнату в отту. Я вас покличу.

(Альбер іде; увіходе барон).

Я бачить радий вас здоровим та бадьорим.

Барон.

Щасливий дуже я, що зміг
Явитися по вашому велінню, господарю.

Герцог.

Давно, барон, ми з вами розлучились.
Чи пам'ятаєте мене?

Барон.

Я, господарю?
Мов зараз бачу вас. О, ви були
Дитиной жвавою. Мені покійний герцог

Казав не раз: „Пилипе (завжди звав мене
Пилипом він) що скажеш ти, дивись?
Годів чрез двадцять може ти та я
Дурними будемо перед юнàком цим...“
Перед вами себ-то...

Герцог.

Знову почнимо
Знайомство ми тепер. Ви двір забули мій.

Барон.

Я старівсь, господарю: при дворі
Робити нічого мені. Ви молоді; вам любі
Турніри, празники. Я ж нікчемний вже
До них. Бог дасть війну—радніший я
Хоч, крехтючі, знов сісти на коня:
Ще матиму я силу міч старий
За вас з пихóв виймати.

Герцог.

Бароне, щирість ваша нам відóма;
За друга дідові були ви; батько мій
Вас шанував. Я завжди вас щитав
Хоробрим лицарем та вірним.
Сідаймо трохи. Діти у вас є?

Барон.

Єдиний син.

Герцог.

Чому ж його я при собі не бачу?
Вам двір набрид, але йому пристойно
У літах у його і званні буть при нас—

Барон.

Не любе син мій світського життя;
Похмурої та дикої він вдачі—
Він завжди по лісах кругом палаца броде,
Мов олень молодий.

Герцог.

Не добре
Бігати людей. Ми з'учимо його
І іздить по балах, і іздить на турніри.
Пришліть мені його; Й йому ви положіть
По званню гречний кошт...
Ви хмуритесь—чи може ви
Втомилися з дороги?

Барон.

Господарю,
Я не втомивсь; збентежили мене ви.
Я б не хотів признатися пред вами,
Але неволите про сина те сказать,
Що я хотів пред вами затаіти.
На жаль не варт він, господарю,
Уваги вашої, ні вашої те ж ласки.
Він молодість свою у бешкеті провів,
В нікчемних хибах...

Герцог.

Через те,
Бароне, що—один. Бо самота
Та ледарство занапащає парубоцьство.

Барон.

Мене ви вибачайте, господарю,
Але зго́дитись на це не можу з вами.

Герцог.

Чому ж то так?

Барон.

Простіть мене старого...

Герцог.

Я требую: ви виявіть причину
Одмови вашоі.

Барон.

На сина я
Сердитий.

Герцог.

А за віщо?

Барон.

За зле злочинство.

Герцог.

З чого ж воно складаєтся, скажіть?

Барон.

Ослобоніть, просю вас герцоге...

Герцог.

Це якось дуже чудно!
Чи може соромно за його вам?

Барон.

Та... соромно...

Герцог.

Та що ж він наробив?

Барон.

Він... він мене
Хотів убить.

Герцог.

Убити! я ж його віддам
Під суд, як страшного злочинця.

Барон.

Доводити не стану я, хоч знаю,
Що дуже прагне смерті він моєі,
Хоч знаю й те, що намірявся він
Мене...

Герцог.

Що?

Барон.

Обікрасти.

(Альбер кидаєтся в кімнату).

Альбер.

Ви брешите, барон!

Герцог (синові).

Як сміли ви?

Барон.

Ти тут... ти як мені посмів!
Як міг таке ти слово батькові промовить!
Я брешу? ще й по перед нашим господарем!..
Мені... не вже ж не лицарь я уже?

Альбер.

Брехун ви!

Барон.

І грім ще не грімнув, праведний о, Боже!
Так підніми ж, хай міч розсуде нас!

(Кида рукавичку, син раптом підійма ii).

Альбер.

Дякую. Це батьків перший подарунок!

Герцог.

Що бачив я? Що скоілось таке тут?
Старого батька виклик син приняв!
В які ж то дні на себе я надів
Цеп герцогів! Цитьте: ви дурний,
І ти, тигря! Та годі. (Синові) Киньте це,
Віддайте рукавичку.

(Підніма ii).

Альбер (у бік).

Шкода!

Герцог.

Пазурями як впився в неі!.. Кате!
З очей моіх ви гетьте, доки я

Не покличу сам вас.

(Альбер виходе).

Ви старий нещасний,
Не соромно ж то вам...

Барон.

Вибачьте, господарю...
Не встою я... мої коліна
Слабіють... душно... душно!.. Де ключі?..
Ключі, ключі мої!

Герцог.

Умер він. Боже!
Страшенний вік, страшенніі серця!

Одарка.

Етюд.

Одарка.

I.

Тай гарна то дівка Одарка була!
І хто, парубки та не знав з вас
Одарки тієі? найкраща вона
З дівчат на селі карооких.
Було, як збируться дівчата гуртом,
Почнуть свої жарти веселі,
Зо всіх веселіша Одарка була:
Така вже була цокотуха,
Що жартів біз неі ніхто не почне.
Ніхто і не вміє почати,
А ій байдужѐ, бо відразу вона
Щось скаже—регочуть всі вкупі
За нею дівчата, то й весело всім.
У матері й батька Одарка жила
Неначе та квітка в садочку;
Більш ока свого доглядали старі
Дочку свою гарну, веселу.
Під старість за втіху вона ім була;
Як кізочка легко стрибає,
Оттак і вона цілий день на ногах
Одно зна все біга та біга
З надвору у хату та з хати на двір
Та пісні веселі співає.
Старі не сумують, бо раді вони,
Що доня іх лиха не знає.
Жили собі тихо у хаті старі

У трьох по над річкою в гаі.
По той же бік річки був хутір панів.
Сам пан молодий та хороший.
Так от же Одарку той пан полюбив;
Хоч дівка вона і мужицька,
Так тілько засіло щось в серці його
Тай тягне на той бік все річки.
Частенько й Одарки дома нема,
Під вечір кудись вона ходе,
Не весела стала й сумна̀ щось така
Й пізненько до дому приходе.
Старім і не втямку, щоб це таке
Сталося враз з іх дочкою?
„Може ти хвора, доню моя.
Що на лиці так змарніла?
Ти б до староі бабусі пішла —
Нехай би тебе полічила.
Може хто-небудь наврочив тобі,
То треба було б пошептати,
А може, як вип'єшь, то зілля тобі
У знахарки можно придбати.“
Так мати благала Одарку свою.
Вона ж все мовчить, мов нечуе,
Прийде до дому, сяде за стіл
Візьме сорочку й гаптуе.

II.

Вітер хмару гоне, суне,
Дерева гойдае,
А Одарка біга в гаі

Долю проклинає.
А ніч темна, така ж темна
Хоч виколи очі
Та ще й дощик крапа трохи...
Нема вже більш мочі
У Одарки нещасної:
На пінь вона сіла
Та на руку свою бідну
Голову схилила.
Сидить вона аж труситься;
Ватянка вся мокра
Й голова іі не вкрита,
Распатлані коси...
Третій диждень все приходе
Одарка до річки,
Та вже пана більш немає—
Чогось не приходе...
Може друга полюбилась,
Одарку покинув,
Бо не рівна йому пара,
Бо вона—мужичка...
Пильно оглянула Одарка
На річку—щось мріє,
Наче човн геть-геть далеко
По воді чорніє...
Враз схопилась, побіжала
По за кустик сіла,
Пильно глянула й пізнала
Та в вся заніміла...
Реве річка та бушує,

Аж пінится хвиля.
Човн несется мов той клаптик
Папіру по вітру...
Дощик знову полив дуже.
Навкруг загриміло
А блискàвка нарочито
Весь човн освітила.
Знову глянула Одарка...
Та як зарегоче,
Як скажена біга в гаі
Та страшенно плаче.

. . . .

Дуе вітер по діброві.
Аж тополя гнеться.
Бо гнучка вона й висока.
Й хоч який би вітер,
Не зломить йому тополі,
Що росте над річкой
Та на пні по біля котрій
Заснула Одарка.

III.

Зосталáсь за господиню
Одарка в госпóді:
Давно матір заховали,
Батько ж ледве диха,
На печі лежить він хворий.
Бо сил вже не стало.
Та й Одарка прохворяла
З тиждень, або й більше

Та за те вона придбала...
Скажу, а то гірше
Буде по́тім, добрі люди,
Вам оповідати,
Бо рівно від вас не втаіш
Нічого у світі...
Дочку, дочку, добрі люди,
Одарка придбала,
Не просту та й не мужицьку,
А панськоі крови—
Білолицю, чорноброву.

IV.

Кругом світиться в кімна̀тах
За річкою в пана;
Йому гарно там живется
З паній молодою,
Тілько діточок немає...
Мабуть Бог карає...
„Женщина вас хочет відеть“
—Лакей докладає.—
Пан виходе із кімнати...
Глянув та й злякався:
Перед ним стоіть Одарка
Й на руках дитина...
Боже! що із неі сталось!
Вже не та Одарка,
Знав якою іі перше...
Де ті карі очі?
Де те личко веселеє,

Що було у но́чі,
Наче все його вітало—
З ним на світі забував все
І горя не знав він?
Стоіть бліда перед паном
Одарка й німіє,
Розстібнула кожушину
Та на стіл, що біля неі,
У пельоночках сповиту,
Поклала дитину
З хрестиком на шиі.
А Одарка все блидіє,
Не вимове й слова,
Наче щось сказать хотіла
Та й не доказала:
На ослон біля дитини
Схилилась й упала...

Так буває коршун раптом,
Як на горлицю наскоче—
Розірве та понівече
Бо здо́бичі хоче!..

1882.

Правдива казка.

Оповідання.

Правдива казка.

Сім'я наша була нівроку не дуже маненька: батько та мати, парубків нас було троє, а четвертий брат одруживсь, то нам Господь ще й небо̀гу послав.

Батько не пускали брата від себе, так він і братова́ жили з нами; а нам парубкам ще веселіше гратись з малою небо̀гою нашею Насте́ю.

Ото якось занедужала братова̀, хвора та й хвора; а за малою Настею нікому і глядіти; воно як би мати ще не хворали, то ще б нічого, а то і вони вже на своім віку пожили—підтоптались, куди ж ім глядіти та піклуватись біля дитини. От вони і кажуть батькові:

— Трохиме, треба-б наняти кого-небудь до дитини, а то нікому сердешну і нагодувати.

А батько бачуть, що й справді нікому за дитиною глядіти, то й наняли до неі жінку вже стареньку, бо воно все ж лучше за дитиною глядітиме, а що проку з молоді: ім все бігать та сидіти за ворітьми, а дитина нехай хляне та марніє—воно ж не іі, а чуже.

І братова́ вже одужала, а старі живуть все у нас, бо і вони, і ми до іх звикли, наче до рідноі неньки.

— Не кидайте, бабусю, нашоі хати, бо біз вас буде нам сумно, було скажемо ми староі.

— На що ж я вас, діти мої, буду кидати, коли добрі люди з хати не женуть, а прожените, тоді і піду від вас.

У сусідній слободі було весілля; молода з дружками приїхали просити до себе на весілля, бо мати наші були хрещеною матір'ю у неї. Наші всі поїхали, а мене й стару з малою Настею не взяли; я прохавсь, прохавсь, та не помогло—не взяли.

Наші поїхали. Я схопив свій кій тай побіг з хлопцями в свинки грати.

Сонечко почало за орбій заходити та вітер почав хмари гнати, я й побіг до дому, бо холодно стало.

— Бабусю, дайте чого-небудь попоїсти.

— Вже набігавсь, скажуть старі, та все ж таки дадуть шо-небудь, бо добрі були, як рідна мати.

Сонечко вже сіло, а на дворі таке дієтся, не то що чоловіка не побачиш і собаки немає, бо гріх і її гнати в таку хуґу на двір.

Бабуся поставили серед хати долі стіл; ми з ними вдвох повечеряли та й спать полягали. Я ліг на печі, а старі лягли на ослоні біля колиски, де спала мала Настя.

А вітер, як скажений, рве віконниці та жалібно завива, мов собака виє під вікном.

Не спиться мені та й не спиться; перевертавсь я вже і на другий бік, та все чогось не спиться і старі не сплять та колишуть Настю.

От я і кажу до їх:

— Бабусю, чого це мені не спиться?

— Чом же я, серденько, знаю, кажуть вони, полеж трохи, то й заснеш.

— Э ні, мабуть не засну хутко... бабусю; чи ви знали Домаху?

— Яку це Домаху?

— Та Домаху, ту скажену з Торбинівки, котра кажуть вмерла від того, що хлопці за нею бігали та іі дражнили.

— Знаю, знаю цю Домаху, добре іі знаю, так тільки вона, серденько, не від того вмерла.

— А від чого ж? роскажіть, бабусю, коли знаєте.

— Ну, як не спиться тобі, то й слухай. Так тільки вона вмерла не від того, що з неі глузували, е ні, вона була гарна та правдива дівчина, не стерпіла крівди та й рехнулась. Знала і я добре цю Домаху, бо й сама з Торбинівки, та знала іі ще й малою. Хороша та красива дівчина була; не то шо другі наші дівчата, ій не до гульби—вона б все робила та порядкувала б, що б в домі було все чисто та як слід.

Вже рослява дівка була Домаха, вже й рушники почала гутувати; свати ж щодня все при-

ходять, так тільки вона когось наче все дожида, а іх не віта̀.

Недобрі якісь люди рознесли чутку, що треба жидів бити, а добро іх собі брати. Дійшла ця чутка і до нашіх Торбинівців, а худоби у тутешніх жидів багато.

Було це у вівторок. Зібрались наші парубки побіля жидівських лавок та й почали, а за ними і дітвора і старі; руйнують та розбивають жидівськи лавки, а товар та крам різний собі все беруть.

— А за що Торбинівці жидів грабили, кажу я?

Кажу ж тобі, Іване, що мабуть недобрі якісь люди підбили іх на те. От не стерпіла Домаха проті такоі крівди, вибігла до людей та й каже: —за що ви, люди, грабите чуже добро, хіба ж це ваше, або хіба вам хто звелів; чи вірете ж ви в Христа, коли робите таке недобре діло?

Сама ж біга, плаче та просе розійтись та не грабити. Так тілько іі не слухають та ще й більш руйнують.

У вечері не було вже ні одніі лавки і ні одного кабака цілого: все рознесли парубки; а в слободі ні одного жида не було видно, поховались бідні, бо боялись, щоб іх самих не побили та не повбивали.

С тіі пори вже не те сталося з Домахою; то все хвора́, а иншій раз, так наче бажевільна

вибіжить на вулицю кричить та плаче: „Люди добрі, що ви зо мною зробили, за що ви мене ганите, за що добро моє відбираєте, хіба ж я не така, як і ви всі, хібаж не один Господь-Бог у нас з вами, хіба не на одній землі ми живемо?

Та було як почне, як почне кричать на вулиці, аж коло серця холоне. Багато збереться народу та й всі іі і слухають; хлопці ж було іі дражнять, за поли сіпають та скаженою обзивають.

А вона стоіть распатлана на вулиці та кричить все й до себе нікого не підпуска... а то наче загадается, та й почне співати жалібно, жалібно; я ніколи не чула ще такоі жалібноі пісні, а слези так і л'ются з очей іі замучених...

— Бабусю, а чи не знаєте ви тіі пісні?

— Як не знати, серденько; запам'ятувала я іі добре; ось шо вона співала:

„Породила дітей мати,
„Щоб на світі гарно жили,
„Щоб любили дружка дружку
„І щоб Господа хвалили.
„Моі діти! всі ви рівні
—Так до них казала мати—
„Нехай брат шанує брата
„Та в одній живіть ви хаті.
„Живіть правдою у світі,
„А від крівди геть тікайте,
„Робіть те, що розум каже
„Та у серця ще питайтесь.

„Росли діти, виростали
„Й розійшлись вони по світу,
„Матір-правду всі забули—
„Тяжко й гірко стало жити.
„А посходилися знову,
„Дружка дружку не пізнали:
„Один одного крівдили,
„Один одного цурались.
—Люди, люди схаменітесь—
„Одніі ви неньки діти,
„Гріх на ваші душі ляже,
„Як так будете робити.

Бідна, бідна Домаха, як згадаю я про неі, неначе й тепер бачу, як вона було сидить долі та співа цю пісню.

Хлопці було іі дражнють, було сіпають за поли, поки й вони не заслухаются тієі пісні та було й заплачуть вмісті з нею.

— Чого ж ій, бабусю, було жалко жидівського добра та жидів?

Не жидів, серце моє, було ій жалко, а дуже вона вже правдива була, бо для неі було все однако, що жид, що другий хто.

Взяли тоді Домаху та й одвезли в городище; кажуть там якась лікарня є, та і оддали іі туди сердешну. Ізійшло літо, вже й зіма ізійшла, настала вже й весна, кругом почало зеленіти. Було це в Неділю. Пішла я трохи посидіти до Дома-

хиноі матері та де що і про Домаху довідатись, бо іі мати незабаром до того з городища вернулась.

Ото сидимо ми вдвох тай балакаємо... Коли рипнули двері й відчинились: увійшла в хату Домаха, стала на порозі та й мовчить.

— Векло!—кажу я тоді до Домахиноі матері—радійте, кажу, бо вже ось і Домаха вернулась.

А вона дивится на мене, ні слова не вимове, ні з міста не встане.

Я і почала іі питати.

— Домахо, кажу, чого ти стала на порозі, чи вже зовсім ти до нас вернулась?—

— Зовсім, тітко, каже тоді Домаха, випустили мене з лікарні та привезли до дому.

Як почула ці слова, як кинется до неі Векла, обійма та цілує; сама ж і слова не вимове.

— Мамо, я дуже втомилась, каже потім Домаха до матері, мені хочется трохи полежати та спочити.

Та як лягла с тіі пори на піч, то вже більш і не вставала. Плакала сердешна Векла та не знала, що ій і робити; вже й зіллям поіла—нічого не помагало.

А Домаха все хворà та й хворá. Векла було підійде до неі, то Домаха було ій і відмове шонебудь, бо бачила, сердешна, як мати вбиваєтся по ній; то ж все мовчить, а істи й байдуже.

Горювала, горювала Векла та й пішла до бабки, та почала перед нею плакати та жалітись:

— Бабусю, моє ненько, єдина в мене дитина та й ту Господь хоче одібрать від мене; поможіть мені, бабусю, по вік не забуду, по вік і Бога молить за вас буду.

Пішла з тією бабою вона до дому; подивилась баба на Домаху, нічого не сказала та тілько головою похитала... тяжко стало на серці Веклі гірко вона заплакала.

— Не плач, моя дочко, обнімаючі сказала баба Веклі, не з нами жити твоїй дитині—полетить душа її туди, де крівди немає і де тілько одна правда царствує.

Довго ще хворала Домаха та вже їй не легшало.

Настало Різдво Святе. Сонечко почало заходить, в хаті стемніло, тілько лампадка тманно горить та тріщить перед образами...

Домаха трохи підвелась, подивилась на матір, та так подивилась страшно, що та аж злякалась, а потім знову почала співати свою стару жалібну пісню. Проспівала її та й заснула—на віки заснула...

Дальше не доказали старі та й заплакали... вітер зразу ударив в вікно та так дуже, що аж Настя прокинулась та почала плакати; старі її

заколихали і знову в хаті стало тихо, тільки зрідка під вікном завивав жалібно вітер...

Довго ще я міркував про Домаху та про її пісню; жалко було мені Домахи, бо вона й справді була правдивою.

1882.

Цілюще зілля.

Нарис.

Цілюще зілля.

Леся була хороша та красива дівчина. Велике враження зробила вона на мене своєю чарівною, чудовою красою. Ця дівчина не була мені до вподоби, як завжди бува це між дівкою та парубком; о ні! Мені вона инче вподобалась, инче я іі любив тай тепер так саме люблю. Це не любов звичайна, це сьвята любов, не егоістична і не матеріяльна. Я любив, іі очи, іі чудовий стан гнучкий, волося якось живописно та гарно розкуйовдане, іі якийсь орігінальний ніс, голос, погляд—усе, кажу, любив я в ній, всім я любувався, як любуються красивою та майстерно зробленою статуетою з мармуру. Де-кільки років пройшло, як я іі бачив. Через людий тільки чував, що вона дівчина вже рослява та на вид хороша; а малює, так просто на диво! Живе у Петербурзі вчиться рисувати, грає на фортепяні, на ріжні курси ходить, а за малюнки своі то вже не одну премію брала. І радий я був за неі, і втішно було мені чути так хороше про неі.

Літом 19.. року, саме в липневу спеку, поіхав я в гості до своіх знайомих верст за двадцять п'ять. Я й помислив собі: „Поіду пізнійше, як спека вже почне опадати.“ Та таки, признатись, мітив я й на те, щоб приіхати прямо на обід; знайомі моі жили по панському й обідали пізно.

Так я й приїхав. Поздоровився з братом та сестрою (це-ж були мої знайомі: він доводився мені двоюродним братом, а вона сестрою), тай питаю, як водиться, чи живеньки, чи здоровенькі і таке иньше. Сестра до мене й каже:

— А у нас хтось є! А хтось до нас приїхав!

— Хто-ж такий?—питаю я.

— Ходім обідати, тим часом і вона прийде, ти й побачиш її.

Сказала мені це сестра та й пішла до столу, на котрім уже стояла горяча страва. В цей самий мент у двері з сусідньої кімнати вийшла чорнобрива, не дуже висока дівчина, трохи вклонилася та й промовила:

— Здорові були!

— Здорові, Лесю! Яка-ж зміна в вас, і пізнати не можна!—промовив я до неї; бо й справді велика зміна в неї була від тоді, як я її бачив. В цей мент я нѐхітю помислив, що все те правда, що я від людей про неї чув.

Посідали обідати. Де про віщо балакали: про вчення, про штуку, про те, иньше... Я-ж дивився на неї та любувався. Вся вона була поетична, артистична, весела та прудка... і нéхітю сам я себе спитав: „Не вже-ж і вона недобра, не вже-ж і в неї все це, що здається чарівним, хоромим, усе це, кажу, нещире, все роблене? Не вже й вона, ще така молода людина, та вже

закоштувала житєвоі правди та щирости? Не вже і в іі ще молодім серці по́тайно схована та сама годюка, без которої я так рідко зустрічав жінок у світі?“.. Далі я вже не міркував і сам себе дорікнув у тім, що може вона й справді чиста й правдива, а я на неі таке вигадую. І знову я любувався, дивлячись на неі. Обід тим часом скінчився.

Сонечко почало все низче та низче сідати і вже не так гріло своім промінням.

Верст з п'ять від економіі брата був гарний лісок. Я його дуже любив, бо в йому все так хороше й відлюдно. Кожний раз було, як іздив я в гості, хоч і не на довго, а було поіду туди: там якось вільно міркується, гарно там і з рушницею поблукати і душа там якось задовольняеться.

І на цей раз після обіда схотілося мені поіхати у той лісок. Я й кажу:

— Чи не поідете зо мною, Лесю?

— Поіду, як буде ваша ласка,—любо відказала мені Леся.

Ми поіхали на бідці одним конем. Кінь був хороший, вороний; бідка-ж на двох колесах була гарно зроблена по американському фасону: у двох там добре сидіти, самому й поганяти можно.

Поіхали ми та ще взяли з собою малого хлопця, сина брата мого, літ п'яти; бо як почали ми з Лесею сідати на бідку, то він пустився в

такі реви, що хоч край сьвіта тікай, або бери й його з собою; так ми його і взяли.

Леся взяла віжки... і віжки держала вона якось чудно... Дорогою ми все балакали. Вона балакала з жаром, з душею; не раз дорікала мене в тім, що я дуже песімістично дивлюсь на життя, що старість ніколи не втече від нас, по цій причині треба бути завжди веселим, як кажуть, лихом об землю вдарити.

За балачкою і ліс перед нами з'явився. Прийшлося переїздити невеличку греблю і дорога вже прямувала в ліс. Гребелька була поганенька; я взяв віжки в руки та гарненько минув греблю і знову вручив віжки Лесі. Тремтяче взяла вона віжки і направила коня у лісок. Нас разом обняло прохолодою. І я й вона замовкли.

Над цим лісом колись і хазяїни були, був у йому порядок і справа, а тепер хазяїнів немає, тим то в ліску так дико й безлюдно. Високі тополі повистроювались у ряд по обидва боки, як салдати ті на муштрі; по рівних тополях тілько й видно, що тут саме те місто, де колись була стежка для панів, (лісок і п'ятьдесять десятин панськоі землі належали вже давно селянам), а тепер усе позаростало то пирієм, метлицею, а той густим чагарем. Кінь наш настобурчив вуха, переминаючись боязко з ноги на ногу. У ліску повіяло пахощами від дерев та від трави.

Дівчина мовчала: під силою враження чудо-

вого, поетичного ліса вона може боялась, а може й не хотіла й слова промовити. Та й самому мені не хотілось балакати. Сухе, пересохле віття гучно якось тріскало під колесами; кинь жахаючись оглядався то в цей, то в той бік; ще раз ступив тай зупинився...

— Возьміть віжки, а то я боюсь,—якось вирвалось у Лесі й це слово було знову початком речі.

— Ой, як же тут хороше!—з криком промовила Леся й замовкла.

Кінь зупинивсь, бо наскочив на старе зрубане дерево; я звернув у бік і ми поіхали далі. Дороги вже не було видно і я пустив коня на впрямець. Не було б з нами дитини, то може ще й довго попоіздили б ми у тому лісі, та боялись за дитину, щоб бува ще не застудити іі, а тут ще й хмари почали збиратися.

Заіхали ми в саму гущавину. Дерева тут високі і мов проміж себе так любо говорять; то гойда іх вітрець тихенько, то птаство з гиком по верх тих дерев літа, то комашня гуде проміж травою.

Чудова картина відкрилася перед нашими очима, як тільки ми виіхали на узлісся: небо все вкрилося темними, грізними хмарами, котрі то там, то сям розсікалися, наче золотими гадюками —то блискавки одна за другою виблискували, то разом зникали у темному просторі грізних хмар.

Грім з страшенною силою загуркотів над нашими головами і мілким дробом перекочувався, далеко десь зникаючи. Навкруги повіяло прохолодою, дрібний дощик починав потроху крапати. Кінь наш побіг веселіше. Дощик починав припускати все дуще та дуще; ми обоє боялися за дитину та поіхали швидче... Я подивився на Лесю і вона мені здалася такою хорошою та правдивою!..

— Що як би нас кінь поніс так, щоб аж дух забило?...

Не вспіла ще вимовити сього Леся, як почав я хльоскати батогом коня; кінь поніс нас так швидко, що тілько й чути було, як вітер гудів проміж вуха... І нараз я перестав хльоскати коня і соромно мені стало за те, що я з примхи Лесиноі ні за віщо побив так сердешну скотину... Я вихопив у Лесі з рук віжки і разом зирнув на неі. Леся руками затулила свій вид і радісно, радісно реготалась... і в цей мент вона мені здалася такою гидкою!.. і чого було ій реготатись?..

— Ой, як же ви мене побили батогом! за те й покатали добре!—ледве, дух спиняючи, промовила Леся та показала мені свою спину, на котрій ще видні були паси від батога. Мені разом стало соромно і я ніяк не міг втямити, як це я замість коня та полосував батогом Лесю.

— Чом же ви мене не зупинили?—запитав я іі.

— Не хотіла зупиняти: ми так швидко летіли, так гарно було!.. а ви все одно, батогом б'єте коня, та, розгоняючи батіг,—мене по спині...

За те як хороше як хороше було!.. ох!.. аж дихати важко!

В моїй голові разом промайнуло: чи правду вона каже, чи щире все те, про віщо вона говорить із таким жаром? Я ще раз пильно подивився на неі і зустрів ii чистий, правдивий погляд... В цей мент я увірував!

Чи довго ще буде в неі ця щиріcть, чи довго ще вона буде такою правдивою, якою видалася мені в цей мент?.. Вона була так саме правдива, як та природа, котра грізно стояла навкруги нас.

Ця недовга поізпка в ліс була цілющим зіллям для хворого мого серця та душі!..

Дядько Піні та тітка Рейся.

З Шолем—Алейхем'а.

Дядько Піні та тітка Рейся.*

Передмова до казки.

Оце хочу вам оповісти казку про мого ж таки рідного дядька та ще й про мою рідну тітку; дійсно—то приходиться рідною мені тітка, не дядько, а вже звісно, коли тітка—тітка, то й дядько сам від себе—дядько.

Ця казка—для науки, щоб ви бачили, як бува погано, коли люди сваряться, як воно паскудно, як чоловік б'є жінку, або жінка чоловіка, і теж саме навпаки: як воно гоже, хороше й по людські, коли люди живуть проміж себе по чести й шанобі.

Казка.

На зріст висока, здорова й пиката, руки товсті з кальними ніґтями, голос чоловічий, серце—що камінь, скупа, лінива худобина, не така й злюща, а більше сердита на ввесь сьвіт, сама собі дуже звичайна—оце такою й була тітка Рейся.

Ще до того: любила добре попоісти, ще й, хай простить мене—про нас хай, звісно, річ... хотів би вам просто признатись, але жинці—якось не пристойно... коротко: вважала вона випить, ще й частенько, ще й простоі горілки, й коли хочете, ще й з великоі чарки. Завіряли де хто,

*) Було друковано в „Літ. Наук. Вістн." книжка III, 1906 р.

що це—така болість, а иньші гадали, що це вона унаслідувала від своєі прабабки, котра була —хай ій земля пером—хоча й чесна, але дуже горілку вважала.

За те тітка Рейся була дуже побожна, вірила в чари, в чортів та в вовкулаків, у сновиддя; було зівне—то на̀ бік тричі сплюне; було як чхне—за ліве вухо себе потягне; вона знался зо всіма побожними жінками, а на шиі носила ладанку з землею з Сьвятоі землі.

Навпаки у всьому був дядько Піні. Маненький на зріст та тендітний, смуглявий мов циган, аж чорний, юркий мов та дзига, очі маненькі, але цікаві та бистрі, а сам мов огонь, такий шустрий.

Та й розумна ж і голова на йому сиділа! Хоча сам і маненький—до всього здібний, за що б він не взявся; а що на балачку, то хоч куди—усякого перебреше.

І повірите, що сей манесенький, хоча й хитрий дядько, та як ще боявся тієі пикатоі та дурноі тітки: було при ній, то мов у рот води набере, одно—мовчить, сердешний, і слова не промовить, не то що зайве скаже—ввесь труситься, мов лист в осени.

І чого б, здається, йому так іі боятися? Чи може він іі просто поважав дуже, а може й нишком якось від неі й ляпанця з'ів? Хто його зна?

Що буває між чоловіком і жінкою—цього нікому не знать.

Що він дуже іі боявся, було усякому видно: було вона тільки кине на його злим оком, зараз він так і пополотніє, мов те кошеня увесь і затруситься.

Може ще того боявся він іі, що як вони бралися, то вона була богатійша над його. А як вінчали іх, то всі в одно: що він зовсім не до пари ій, і так же всі його жалкували!

— Сердешний! сам трохи більш від макітри, а звязує собі світа з такою здоровою товарюкою.

— Піні!—було загримає вона на його своім грубим чоловічим голосом, то він сердешний так і замліє.

За те було як піде вона з дому до сусіди, або куди небудь у друге місто, то дядька й пізнати не можна: радесенький, підстрібує мов те теля, задравши хвоста, й такий уже балакучий та радий!

Не в обиду буть йому сказано—трохи був він таки хавстливий і иноді любив збрехати. Але брехати любила й тітка, та у неі якось брехня виходила незграбно та просто, невміло; за те дядько було вигада, то так уже до ладу, кругло та гаразд!

На скільки він був до людий привітний, умів з усяким добре обхожуватись, на стільки

й вона була груба й жорстка, робітниць волочила за коси, била що сили; не було в неі й жалю: як було прийметься кого бити, то будь то чоловік, або собака, ій усе одно.

Дядькові була не сила на все те дивитись, але він мусів мовчати; що ж йому було робити? Буває—боішся жінки, а вже такоі, як тітка Рейся, то хто б іі й не убоявся? Але на сьвіті все тілько до якогось часу. Прийшла й до іх черга—до дядька Піні та до тітки Рейсі.

Лучилося це так:

У дядька Піні, ще Бог зна коли, був давній, добрий приятель на прозвище Янкель Дудель. Цей самий Янкель Дудель був здоровий купець, чоловік дуже бувалий, досьвідний, як кажуть: стара собака та ще й бита; чоловік він сьміливий, та ще й до того великий пройдисьвіт. Якось вийшло так, що купець той Янкель Дудель та стрівся з дядьком Піні і розбалакались. От він і почав дядька розпитувати, як він живе, як хозяйствечко йде та ще й як із жінкою живе?

— Ой лишечко!—нараз скрикнув дядько Піні.

— Чого ти так злякався? чого—лишечко?—запитав знову його Янкель Дудель.

— Чого лишечко, кажеш?—і дядько Піні знéхотя почав озиратись.

— Чого ти крутишся, мов та дзига?—знову обізвався до його Янкель Дудель.

— Цить!..—зупинив його дядько Піні. А сам одно зна—озирається.

— Та якого біса ти цитькаєш?—питає його Янкель Дудель.—Може жінки боішся, так признавайся!

— Та цить бо!.. балакай, спасибі тобі, нишком,—каже до його дядько Піні з поблідлим від жаху видом.

— Дурний ти, бачу я!—каже до його Янкель Дудель.—Не вже-ж ти боішся ціеі здоровоі товарини? Як що так, то й справді варт ти того, щоб плюнуть тобі в очі!

— Цить! шо ти верзеш? Ти глянь на неі: яка завбільшки, яка правиця, яка стопа! послухай річ іі жіночу!

— Нікчемність ти й більш нічого! Ти ж, здається, чоловік ій? Покажи ж ій свою міць! Завіряю тебе: свисни ти іі раз по морді, й в мент стане вона тобі така покірна та слухняна.

— По морді?—і дядько Піні з переляку затрусився мов те ягня.

— По морді, дурню ти такий! По морді та по щоках, що дня та що сили!

Нарешті спокусник Янкель Дудель довів його до того, що дядько Піні таки признався йому й повірив йому своє важке життя й навіть слезину проронив.

— Янкелю Дудель, брате мій, повіриш—сил не

має видержати від такоі відьми!

— По морді, дурний ти! по морді та що дня!

— По морді, кажеш ти?

— По морді скілько влізе!

*
* *

Вчена відьма, кажуть, гірше родимоі.

Було це якось у ночі. Він раптом почув у собі якусь велику силу й міць, наче й повисшав, мов виріс, та так озвірився, що несподівано як кинеться на неі, як почне штуркати в бік та бить по морді, по голові та куди попаде!.. З початку вона ніяк не второпала, відкіля й лихо взялося. Здавалося ій, що дядько з глузду зсунувся.

— Піні! Господь з тобою, що се ти робиш?

— Хіба тобі повилазило? адже ж б'ю тебе!..

— Ти? мене?

— Я! тебе!

Після такоі несподіванки тітка Рейся мов зачуміла, мов після чаду ій було декільки день і ніяк не няла віри тому, що скоілось.

Вона пішла до громади пораятись, де з ким побалакати та вернувшись до дому, взяла його на допит:

— Признавайся лишень, сякий-такий, і як ти посмів на мене замірятись, ще й за віщо? Скажи-ж

мені, за що?

Почувши іі чоловічий голос, дядько Піні зразу мов серцем упав і ввесь затрусився, але на щастє в цей самий мент підскочив Янкель Дудель.

Тітка Рейся, підсунувши до його стульця, гарненько попросила його сісти й почала жалітись йому, як іі муж покривдив таку чесну жінку.

— Байдуже,—промовила вона.—Янкель Дудель свій чоловік, ім можна оповісти, ім можна все знати, перед ними мені й не соромно... Подивиться ж, як він мене попобив; здається, й маслаки у сему місці перебив... оттутечки!—й тітка Рейся засукавши рукав показала розпухлу мов пуховиця та всю в синяках руку.

Хитрий Янкель Дудель, ніби й справді не задоволений, похитав трохи головою, а сам собі промимрив:

— Молодець, Піні, молодець!

— Господи!—голосила тітка Рейся вся в слезах. —Хай він мені тільки скаже, хай признається, де тільки в його сьмілость знайшлась на мене руку підняти, ще й за віщо?

Та все питаючись оттак: за віщо? за віщо? по трохи все наближалась та й наближалась до його; було вже й замірилась на його й хотіла йому добре всипати по заслузі, як лучилось он що:

Як не озвіриться дядько Піні в той мент, як не кинеться на неі—так і впився пазурами в іі морду, мов скажена кішка, та як почав іі бити; понадавав стусанів куди попало, та все більше по морді... Мов гряд у літку, так сипались тумаки й стусани на сердешну тітку Рейсю, жалко на неі й дивитись було.

— Тепер знаєш уже, за віщо?—так ій поважно з усьміхом відповідав дядько Піні; Янкель Дудель в цей мент скорчив жалібний вид і знову нишком сам до себе промимрив:

— Молодець, Піні, молодець!

Тут уже тітка Рейся зовсім розпалилась, стала серед хати, сама ж червона як мак зробилась, та як загрима на його:

— Слухай ти поганче: поки ти мене кривдив та глумився надо мною, що ніхто не знав і не бачив того, поти я тобі мовчала, але тепер, коли вже кожне зна, то подивлюсь, як то ти до мене підступиш? Сунься лишень!

З сим словом, засукавши рукава, тітка Рейся стала наближатись та на його наступати... і в цей самий мент як дасть він ій по морді, аж шибки задзвеніли. Вона ж уся побита та подрапана, одно—на його наступала та все:

— А ну ще! А ну ще!

І за кожним разом, як вона наближалась до його, він одно—бив по морді, по щоках та знову по морді.

Янкель Дудель стояв мов здивований та все нишком сам до себе мимрив:

— Оттак, Піні! Тай молодець же ти, козаче!

***

Не даром є приказка: „Як у хаті колотиться, то й на току не молотиться." І не дай тілько й Господи, яке в них життя пішло в хаті: кожне робило, що схотіло; та сам дядько ще навмисно піджигав старших дітий, щоб не слухались матери, меньших навчав тикати ій дулі; тим часом і наймити проміж себе сварились та крали в хазяйстві, де що кому впало.

— Хай усе згине!—так казала тітка Рейся, та з серця бралася за пляшку. І таке погане сталося у них життя, що як би не вмішався до іх дядьків старий приятель Янкель Дудель, то хоч з хати тікай, або один одного на смерть повбивали б.

— Годі!—сказав до них він.— Тепер як раз настала пора вам миритися! Годі вам сваритись!

Та не легко було йому мирити іх; раз у раз приходилось Янкелю Дуделю то його, то іі усовіщувати.

— Та годі вже!—казав він до них,—бо своєю бійкою та лайкою хіба до чого путнього вас доведе?.. Побійтесь Бога, посоромтесь людий та дітий ваших пожалійте!

Але нічого не помагалось: родичі іі до згоди не допускали; дарма, що тітка Рейся мов собака була бита, завжди носилась з пухлою від стусаків мордою та з синяками під очима, але до того була ще дуже завзята й дуже горда.

— Ну що з того буде?—було люди усовіщують іі—тиж будеш ще більш бита, він же тебе з сьвіта зведе.

— Це ми ще побачимо!—було скаже вона.

— Побачимо, хто й кого?

— Та помиріться лучше з ним, тай край!—було скажуть ій.

— Щоб я та його просила? Його вблагаєш! Щоб його лиха година взяла, щоб йому більше сьвіта не бачити, щоб його холера задушила! Хай б'є мене, стерво, поки набридне... а там—ще побачимо!..—і вона все не переставала радитись із ріднею, та ж ій раяла ніяк з ним не миритись, кріпко свого держатись, а що до людий, то хай ім дулю покаже, як хто що иньше буде раяти.

Так вона й робила, як рідня ій раяла: нікого не слухала, усім тикала дулі і знову була бита скільки влазило.

З жалю не було вже й сили у людий дивитися на іх бійку та лайку і громада постановила вмішатися в іх життя і написала таку

бумагу та й примусила на неі обох і підписатися:

1) Ні вона його, ані він іі не повинен один одного бити.

2) Не сваритись і один одного не дразнити.

3) У будень ніяк горілки не пити окрім празників.

4) Вона повинна шануватись, кругом себе ходить чисто, як і всі жінки, до дітий не мішатись, не галасувати, челяди й наймичок не бити.

5) Теж і він повинен іі поважати.

6) Не сміє іі лаяти, ані попрікати і повинен поводитись з нею добром.

7) Пильнувати на те, щоб вона трохи грамоті вчилась, та щоб Богу молилась, щоб трохи тямила й по законах: що можна і чого не вільно; одно слово—навчати іі трохи уму-розуму, щоб знала вона, як з людьми поводитись.

8) Отоді діти будуть іі шанувати й уся челядь буде слухати й поважати.

Підписали бумагу і віддали іі людям до схову. Самі ж пішли собі у згоді до дому, обоє довольні. І пішло у них життя лучше лучшого. Жили вони після того, кажуть, як голуб з голубкою й люди на них було не нарадуються

Кажуть, що добре все те, чому кінець добрий.

Дай же Госоди, щоб і все на сьвіті завжди так хороше кінчалось і з нами, і зо всімà людьми на сьвіті.

Сила правди.

Драматичний Етюд

у трьох діях і шести картинах.

Лицедіи:

Радько Онупріевич Вовко—волосний писарь.
Настя, сестра його—дівка літ 18-ти.
Семен, парубок—некрут.
Микита Петрович Сила—багач на селі, літ 50-ти.
Горпина, дочка його—літ 20-ти.
Івга—жінка його.
Левко сирота—хлопець літ 14-ти.
Лукиря, молода удова—шинкарка.
Смотритель тюрми.
Рештантки.
Салдати.

Діется у великому містечку. Третя дія діется в уіздному городі, котрий находится не подалеку від цего ж містечка.

Між першими двома діями і третьою проходе 2½ роки.

Дія перша.

Картина перша.

Улиця. Праворуч волосне правленіє, ліворуч високі тополі; між ними колодязь.

Ява I.

Семен и парубки.

Парубки, хто в жупані, хто у кужусі; всі попідперезувані зеленими поясами. Гуляють по вулиці трохи підвипивши. Семен між ними найкращий. Всі співають.

Ой забриють нас в салдати!
Годі, хлопці, нам гуляти.
Гей, гей, гей, нам гуляти!

Прощайвай парубкування
Й любе дівоче кохання.
Гей, гей, гей, дівоче кохання!

Прощавайте вечерниці
Й кароокі чарівниці.
Гей, гей, гей, чарівниці!

Гей, до шинку добредем,
В шинку лихо все проп'єм.
Гей, гей, гей, лихо проп'єм!

Один з хлопців.

Рушай, хлопці, до шинку! (Ідуть; тілько Семен зостаєтся).

Семен (на самоті).

И що воно за хлопці, пили усю ніч та й веселі, а я пив більш від усіх, хоть би трохи впився... ні, нічого не бере!.. коло серця так і ниє.., а Настя ні на хвилиночку не покида мене. Бідна ж іі головонька! Мене завтра забриють в салдати, розлучать з Настею... ні, я цього не переживу; а вона, вона ж моя ясочка... вона ж мене любе, на кого іі я кину, хто іі так привіта, хто приголубе іі сердешну?... Та ще й брата мати такого, як отой писарь Вовкó—прямо що вовкулака; замуче іі бідну, з сьвіта зведе! (З за лаштунків гукають) Семене! Піду, може з ними трохи сум розважу, погуляю до завтрього, а завтра в вечері і Настю побачу—обіщалася мене в ліску біля Гемоноі кручі дожидати. (З за лаштунків знову гукають) Семене!

Піду й я погуляю, піду і я пропивати свою долю. (Іде).

Ява II.

Радько і Микита.

Радько. (Виходе з волості по східцях).

Здорові були, Микита Петрович, а ось у вашому кутку і зіронька щастлива зходе.

Микита.

Як так пане писарю?

Радько.

Так таки й так, тілько й чуть, що старшиною бути тепер Микиті Силі.

Микита.

Не вже ж то й справді, що по всій слободі така чутка пішла... як же мені вас дякувати, Радько Онупрієвич!

Радько.

Радько Онупрієвич зна своє діло добре: що обіщано, те і зроблено... та чого б я не зробив для вашоі Горпини, Микито Петрович? Люблю я Горпину більш усього на сьвіті, з за неі я млію й болію; скажіть мені, що Горпина буде моєю— ото і дяка найліпша для мене.

Микита.

Та Горпина вже ваша, що й казати! Вона в мене дочка слухняна, та ще як я старшиною зроблюсь... хто мене тоді в сьвіті не послуха? (Трохи поміркувавши) Як би нам тілько Семена Бондаренка здихатись, а то закохалася дурна дівка в його та й з глузду ссунулась... А ви як думаєте? Що нам з Семеном робити?

Радько.

Ні мабуть цьому зайцеві від хорта не втекти, забриють його в салдати, тоді і нехай зна, як до Горпини лицятися; треба його здихатись з нашоі слободи, від його й дівчині не вдержатись на селі.

Микита.

У його ж здається льгота якась там є, чи що?

Радько.

Була, то правда, була; а ми пером чиркчирк і немає; на те й перо маємо у руці, що б за порядками слідити. Теперечки боятися нам нікого: то, як би старшина, Семенів батько, живий був, а тепер я старшина, я й писарь—сам собі усе і началство!

Микита. (У бік).

От голова, от розумна! (до Радька) Оце зовсім діло до ладу буде: забриють Семена й Горпині паморки трохи одійдуть, вона й побаче хто до неі лицяєтся—сам пан писарь! положим... і Семен був син старшини...

Радько.

А тепер ви сами будете старшиною.

Микита.

То ж то й я кажу! Якого ж більшого ще щастя Горпині шукати: батько старшина, а чоловік писарь, та ще не аби який, а волосний—на всю, як є, волость!

Радько.

Цього я тілько ніяк не второпаю: і як таки вона покохала такого вирвихвіста, як отой Семен?

Микита.

Я й сам цього ніяк не второпаю, прямо що вирвихвіст! Так ви вже, Радько Онупрієвич, зайдіть до нас; Боже, як то жінка радітиме, як вас побаче, а там будем сподіватися, що й Горпина зтямится—дурницю з голови геть викине...

Радько.

Горпина, кажете, ця галочка... чи мене ж ще просити заходити до вас; на край світа полину, тільки скажіть що Горпина буде моєю. Після завтрього до вас забіжу, а тепер діла ось поки (показує за комір), завтра ждемо началство, присутствіе приіде, некрутів треба перебирати, а діла ще багато, списки не всі ще готові... один тілько й готовий... скомпонував я його добре... (усміхаючись) не вернути вже тому зайцеві льготи своєі. Попруть його куди-небудь в туречину... прощавайте ж (дає руку Микиті) у вечері вже, а тепер не можна, я й самий би радесенький, так, знаете, (показує на волость) гріхи не пускають: діла, діла багато!

Микита.

Звісно, діла що й казати! тілько вже приходьте до нас хоть на хвилиночку. (На самоті) Уся слобода хоче, щоб я був старшиною; та й розумна ж голова вже цей писарь Вовкó! Мабуть він дуже любе мою Горпину, що мене хоче зробить старшиною—це ж і над ним началство. (Усміхаючись) Що то Івга моя скаже, як почує, що мене

уся слобода хоче за старшину? Мабуть не повіре, ій же Богу, не повіре! треба йти до дому, а там нехай жінка писаря сподиваєтся вітати, та треба, що б і на столі шо-небудь краще стояло... положим, у мене і перше усього було доволі, бо і перше був я Сила, та все ж не старшина. Побачимо, що то Івга скаже?! (Іде по за криницю).

Ява III.

Горпина (На самоті).

Піду до Лукирі, може там доведеться його побачити. Некрути п'ють, гуляють, мабуть і він з ними, доки зіроньки зійдуть на небі, доки вийде до його Настя... вона його у ночі й побаче й привіта ласково і обійме й до серця пригорне і він іі так саме... вона його любе... а я, хіба ж я його не люблю, хто ж ще на сьвіті любе його більш над мене?... О, дурна я, дурна—що б побачити його хоть оком, швендяю до Лукирі... (пригадуючі щось) Про яке це зілля мені Лукиря казала? та про якусь отруту? Каже, що є таке зілля, що як парубок яку любе та вип'є його, то вже ввік не буде любити тіі самоі дівчини; каже, що зілля того можно у знахарьки добути... Де б мені Левка побачити, може у його де про що довідалась би.

Ява IV.

Левко, Горпина.

Левко. (Обшарпаний хлопець. На плечах коромисло з відрами. Іде прихрамуючи та плаче).

Оце ще лихо, а не баба; як же вона дуже б'ється, наче б то я ій рідна дитина, (станове відра біля колодязя) то все грімала на мене, а тепер так побила.

Горпина.

А я тебе, Левку, шукаю, а він ось яким з'явився!.. чого се ти, Левку, хлипаєшь? от тобі й парубок! на, Левку, я тобі горішок принесла, а гостинці дивись які (достає гостинці, Левко все хлипа і не дивится) чого ж ти плачеш? Левку, а ну лишень повірь і мені своє горе, може ці гостинці розважуть тобі його. Глянь же сюди, Левку! (Сіпа його за рукав).

Левко (плачучі).

От стара відьма, щоб ій нудно було. Учора повну діжку наносив води, вже усю і вихлюпала, а тепер знову з відрами посила, ще й стусаків надавала, гаспідська відьма!

Горпина (регочучись).

Хто ж це, кого це ти так лаєшь? дивись, Левку, гостинців принесла я тобі.

Левко (бере гостинці).

Хто ж, як не Нехайчиха, відьма проклята...

Горпина.

Хіба ж вона відьма, ти ж у неі живешь, хіба ти шо-небудь примітив, чи ти ж іі не боішся?

Левко (веселий ість гостинці).

Чого ж мені іі боятись: вона хлопцеві нічого не зробе, вона тільки над дівчатами силу має. А що відьма вона, то це вже певно: як тільки почина темніти, так зараз вона і почина скавучати...

Горпина (жахаючись).

Як? по собачому?

Левко.

Та так таки прямо по сучому і скавуче.

Горпина.

А хто не-будь до неі приходе з дівчат?

Левко.

Приходять трохи що дня; з за них вона і воду ту хлюпа, щось ім усе вилива та по воді й вороже. І вчора приходила одна дівчина і мені гостинці приносила—два коники червоних принесла...

Горпина.

Чия ж то дівка була?

Левко (сіда на каменюку біля колодяза).

Настя писарева.

Горпина.

Настя, кажешь ти?

Левко.

Еге ж! Настя, питала стару, чи піде ії Семен у салдати.

Горпина (цікаво).

Щож ій знахарька сказала? (Левко мовчить). Левку, кажи ж!

Левко.

Що ж сказала? сказала, що забриють його.

Горпина (в бік).

Не вже ж то Семена візьмуть? (до Левка) А Настя плакала?

Левко.

Плакала

Горпина (в бік, руки ломаючі).

І сама знаю, що плакала, ще й його питаю... О, дурна я, дурна! як же ій не плакати, коли й Семен ії любе (плаче). А я, дурна, чого плачу, хіба тілько того, що я його люблю... слухай, Левку! гостинців буду я тобі багато приносити, тілько зроби мені послугу—проведи мене до Нехайчихи...

Левко.

Коли?

Горпина.

Як почне смеркнути, то ти і виходь до Гемоноі кручі і дожидай тамечки мене, я туди сама прийду—ти ж мене й доведешь до Нехайчихи. Прийдешь завтра? (Дає ще гостинці).

Левко.

Прийду.

Горпина.

Не кажи ж нікому, що мене будешь дожидати. Чуєшь?

Левко.

Чую. (Горпина іде). Які ці дівчата добрі; иш скілько мені гостинців понадавала (хова гостинці у кишеню; потім витяга воду і бере відра на плечі) Ой, ой, як важко! що б тій відьмі було так легко на пічі боки одлежувати, як мені та з цими відрами носитись (іде).

Картина друга.

Ява I.

Парубки, Семен і Горпина.

Шинок. Ліворуч за столом п'ють парубки. На столі пляшка, чарки і закуска. Навкруги лави. Край стола міркуючи сидить Семен.

Парубок I.

Боронь тілько Боже, як мене не візьмуть в салдати; що б я та у такого батька жив, кат йому двічі...

Парубок II.

За такі речі плюнь собі в вічі; рідного батька та так лаяти; як би не батько, то щеб дурніший з тебе був. А я б вік не зоставляв би дому!

Парубок III.

Бо на роду тобі написано на печі сидіти та за неньkою хвостиком бігати.

Парубок II.

А що проку, як забриють? Зараз і понукати почнуть тобою: свисне по пиці дядько, ти ж мовчи та ще й облизуйся.

Парубок IV.

На те воно і служба, щоб дядька слухати, а слухняним будешь, то й битим не будешь.

Парубок V (п'яний).

От до ладу так до ладу!.. їй же Богу!..

Парубок I.

Та годі вам! ач як розійшлися! тоді вже побачимо, кого забриють, а кого ні; питати вас не стануть... є ні, дарма!.. схили лишень, Хведьку, пляшку—ще по одній! ото й до ладу буде, а

послі вже побачимо кого будуть бити, а тепер, хлопці давайте пити!

Парубок V.

Лукире, вдово люба! налий в цю пусту пляшку жіночіх своіх слізок. (Дає Лукирі пляшку і обійма іі).

Лукиря (стоіть біля стойки).

Геть! ач який прудкий. (Налива в пляшку і подає горілку).

Парубок V.

Гірка твоя горілка, підсолоди іі, Лукире. (Хоче поцілувати іі; парубки регочуться).

Лукиря.

Геть-бо! Ій же Богу вилаю (пручается)... ач які залізні руки... та геть бо!

Парубки.

Горілку неси швидче! (Парубки п'ють, потім співають)

Вийди, вийди, моя мила,
Мене виряжати,
Вийми, вийми хустиночку
Слези витирати.

Ту ж хустину на спомінок
Візьму я з собою,
Щоб мені здавалось, серце,
Що вік я з тобою.

Ява II.

Горпина, Лукиря, Семен.

(Горпина тихенько входе з пляшкою; з жахом озірается, забачивши Семена, соромлючись, спуска очі).

Лукиря (до горпини).

Ти за горілкою забігла, Горпино?

Горпина.

За горілкою.

Лукиря (хутко підходе до Горпини та бере іі за руку).

Бачу я, дівко, за якою горілкою ти прийшла!.. ке сюди пляшку! (обидві стають за стойку). Він тут, ти його бачила?

Горпина.

Бачила.

Лукиря.

Посидь трохи, а я з ним поговорю.

Горпина (сідаючі плаче).

Боже, Боже, він сумує, як він іі любе!.. (встає) прощай, Лукире! буде з мене—мені тілько побачити Семена хотілось.

Лукиря.

А зілля здобула для його?

Горпина.

Здобуду, та тілько для неі—для Насті. Прощай, Лукире! (іде).

Лукиря (сама до себе).

Як вона сердешна вбиваєтся, а він наче і не приміча ії: бідна Горпина!

Семен (підходе до Лукирі).

У всякого своє лихо; не вже ж і до тебе яке лихо закралось, Лукире?.. Чого це Горпина приходила, не вже ж за горілкою?

Лукиря.

А то ж!

Семен.

Лукире! ти кого-небудь любила щиро так, як я от тепер люблю наприклад?..

Лукиря (хитро усміхаючись).

Кого ж це? чи не Горпину? вона дівчина гарна...

Семен (палко).

А може й Горпину? тобі зачім знати?

Лукиря.

Бо вона тебе щиро любе. Жалко дівки, вбиваєтся вона дуже по тобі; от і тілько що приходила сюди, буцім то за горілкою та на тебе хоть оком зірнути... Семене, полюби ти цю дівчину знову, як перше любив, доки ще Насті писеревоі не бачив; не зводь душі ти марно з сьвіту... Семене, ти мовчишь?

Семен.

Доки я мовчав та тебе слухав, а тепер ти мене послухай. Скажи Горпині, що я її ніколи в сьвіті не полюблю, що в серці я другу кохаю. У середу виходь, Лукире, некрутів виряжати, між ними й мене побачишь! (до парубків) Хлопці, ходімо! (Співа, за ним і всі співають).

Вийди, вийди, моя мила,
Мене виряжати...
et cetera.

Завіса.

Дія друга.

Картина I.

Хата Силина. По серед хати горить лампа. Стоїть стіл, на котрім багато усякого яства: горілки, вареної, пампушок, гостинців, ще де-чого багато. Праворуч піч, обведена вохрою, біля печі рогач, лопата та ваганці. Ліворуч вздовж стіни лави. Хата гарно повбирана. У кутку икона, навкруги її позатикано зілля.

Ява I.

Івга (порядкує та наставляє на столі).

Горпино, Горпино! Куди вона забігля, ніяк не дозовешся? ми, як були молодими, то не були такими. Э ні! було мати покійна, царство ій небесне,

куди!... ми в їх не бігали: щоб ми були на гулянках, а вони, щоб самі робили? цього й край Боже! З парубком було тілько у вечері й побачишся: як було мати вже заснуть, то викрадешся на хвилиночку та й побіжишь. А тепер і не кажи, у ночі і не прокидайся, бо гуля десь твоя дочка; а в день робота ій і не робота: усе ій щось кортить, усе вона кудись виходила б, а там гляди—і парубок іі з'явився, наче б то вони зговорюються. О молодь, молодь! Хоть і Горпина моя? Ніяк дома не всиде, а як куди посилать, то і не питай—із радістю піде... (озірается) тепер здаєтся усе готово й до ладу... де ж це мій старий, чого він не приходе гостя вітати?

Ява II.

Івга і Микита.

Микита.

А що, жінко, усе готово?

Івга.

Готово, голубчику, готово. Я оце вже сама собі міркую, чого це ти так забарився?

Микита.

Діло було, стара, забалакався з людьми та і запізнився... чого це нашого Радька немає? (озірается) а де ж Горпина?

Ява III.

Ті ж і Горпина.

Горпина.

А я, таточку, ще ніколи не була такою веселою, як сьогодня; чого й сама не знаю. Як убиралась я в стьожки, а ні хвилиночки я не мовчала, так і кортить, співати, так і кортить. Чого це, таточку?

Микита (узявшись у боки, усміхаючись, хита головою).

Ой та й дівчина! викохав я тебе на радість, голубонько моя! то серденько мабуть твоє чує, кого це ми сподіваємось вітати. (Поважно) Воно так і бути повинно: коли батько Сила та ще й старшина, то і дочці пристойно бути писаршею... ти—моя дитина, в тобі і кров моя тече! О, доню, доню, ти вже забула, як ти прохала мене, що б віддав тебе я за Семена...

Горпина (сумно).

Семена вже забрили, тату.

Микита.

Що ж? по закону... О, Радько, Радько, розумна ж в тебе голова!.. (Входе Радько; Одягнений по міцанському, зніма картуз і станове його з палкою коло дверей).

Ява IV.

Ті ж і Радько.

Радько.

Хазяїнові й хазяйці добрий вечір, а дочці—наше почтеніє (дає усім руку).

Микита.

Сідайте, шановний наш гостю! І, Боже, як ви вже до нас давно не заходили.

Івга.

Та вже й справді давненько.

Радько (до Горпини).

Як же ваше драгоціне здоров'ячко, Горпино Микитівно?

Горпина (регочучись).

Хіба ж я панянка яка, що ви мене так величаєте?

Микита.

Будешь панянкою, дочко, будешь; це — честь для тебе, а ти дурна регочешся. (До Радька) Вибачайте вже, Радько Онупрієвич, вона у нас ще дуже молода та і сьвіту мало бачила.

Радько.

О, я люблю таких дівчат!

Микита.

Бувайте у нас, Радько Онупрієвич, добрим гостем та сідаймо за стіл. А ну лишень, Івго, вихваляйся та частуй гостя нашого тим, що Бог послав. (Усі сідають. Сила налива чарку та підносе писареві, той не бере).

Радько.

Э ні, Микита Петрович, звиніть, бо окрім законів ми ще й порядки знаємо людські: ви, як хазяін у домі, то вам першому і починати, а ми вже за вами з хазяйкою не пристанем. (Сила п'є, потім налива Радькові) А після батька, писано, що старші—мати, а потім того вже і діти іх. (Дає чарку Івзі).

Івга (п'є).

Нехай Бог нас ніколи не забува, а з нами і добрих людей. (Сила налива і підносе Радькові).

Радько.

О, мабуть вона дуже гірка, аж у пальці пече. Ну, буваймо здорові, батькові та матері щастя, діткам же жити вічно у купі!

Івга (підсовує печене).

Вибачайте, як шо-небудь не так; дітей ми лучшому не вчили, бо нас так батько та мати вчили.

Ява V.

Ті ж і Лукиря.

Лукиря (жваво).

Добри-вечір, люди добрі! Чи живенькі ще, чи здоровеньки? (Здоровается з Силою та з Івгою) А ти, голубко моя сизокрила? (Обніма та цілує Горпину) ти чарівна моя дівонько, спокушення парубоцьке, чи живенька, чи здоровенька?.. О, чом я не па-

рубок, я б з тобою на край сьвіта политіла б, або тим колодачем, котрим баранину розрубую, укоротила б собі віку!.. (Цілує Горпину) Вас я зовсім не примітила, (до Радька) коли не забагатієте, то помолодієте (регочиться, з нею й Горпина).

Радько.

Ох, жіночки, ви жіночки молоденькі! вік до гульби вам, вік ви раденьки!

Лукиря.

А чого ж нам сумувати? нехай злидні людські та наші вороги сумують.

Івга.

Сідай, Лукире, до купи!

Микита.

Сідай Лукире, ми тілько по першій утнули!

Лукиря.

Та хоть би і по третій; я й перших двох чарок не подарую, була б тілько горілка добра. (До Радька). А що, пане писарю, началство ваше вже поіхало, чи ще? які ж то всі пикаті та пузаті пани, регіть один та й тілько!

Радько.

Поіхали вже; я сам тепер—началство, а через кільки день і на до мною буде началство.

Микита.

Як так?

Радько (усміхаючись).

Ось як: сьогодня, теперечки на приклад, я- над вами началство, а там вас в старшини вибируть, от ви зараз на до мною й станете началство.

Микита.

То ще вилами по воді писано.

Радько.

Бодай би я так вподобався Горпині Микитівні, як певне те, що наш Микита Петрович буде старшиною.

Івга.

От ще нового клопіту не було!..

Микита.

Дурна ти, стара, який же тут клопіт? це— почесть! (Сила частує; всі п'ють та їдять).

Лукиря (п'є).

Нехай нашім некрутам та буде легко служби служити... Господи, і скільки у нас молоді одібрано!..

Радько.

Не бійся, за дівчатами так не жалкували б.

Лукиря (цікаво).

Кажуть, що й Семена забрито?

Радько (вже трохи п'яний).

Хоть може і не по праву, а забрито, нехай зна, як своє рило та совати в чуже барило (до Горпини) не вже ж ви ідосі Семена любете?

Горпина (жваво).

Люблю, та тільки не Семена...

Микита (п'яний виходе, за ним слідом і Івга).

Ходім, стара, бач дочка наша й сама зна, як діло до кінця доводити!

Івга.

От тобі й старшина, вже нализався! (до Лукирі) Посидь трохи, Лукире, я хутко вернуся, а то сам і до ліжку не дійде. (Ідуть).

Лукиря.

А кого ж це ти любишь, серденько Горпино?..

Горпино (тихо до Лукирі).

Я сама хочу з ним зостатися у двох.

Лукиря.

Оставайся та розум май! Утри, серденько, ти цьому селезневі добре носа, що б аж облизувався! (Іде).

Радько (налива чарку і дає Горпині).

Випийте, Горпино Микитівно, за наше здоров'є.

Горпина.

Пийте вже ви: я дівчина горілки пити не буду.

Радько (хоче поцілувати Горпину).

Так гірка дуже горілка.

Горпина (б'є по губах).

Брись!

Радько.

Будь же здорова, моя сужена! О, який же я щасливий... ти у золоті будешь у мене ходити, моя крале! Нехай Семен тепер зна, кому щастя, а кому лихо...

Горпина (цікаво).

Хіба ж ви і справди забрили його не по закону?

Радько (обніма Горпину).

Ради тебе, ради тебе... не по закону... не по закону...

Горпина.

Сидіть смірно!

Радько (п'яний).

Добре голубко... я дуже втомився, я тут приляжу, а ти посидь трошки біля мене.

Горпина.

Засніть, засніть трохи. (Сіда біля Радька, котрий засипа; потім встає) От яка правда на сьвіті! Бідний, бідний Семен! з за мене тебе поженуть зо всіма̀ некрутами, уводять тебе з очей моїх!.. Серденько, я тебе виручу... пішки до самого справника піду

та роскажу йому щиру правду. А ти, бісів волоцюго, (на Радька) заміст Семена—тебе поженуть! (Підбіга до вікна). Вже пора, Левко мабуть мене вже давно дожидає. (Іде),

Картина друга.

Кона показує Гемонову кручу. Крапа дощик, вітер завива. По заду кони здалека виднїє сьвіт в хаті знахарки.

Ява І.

Настя (на самоті озірается).

Боже, як страшно! Чого це Семена немає ще? він казав, що на цім самім місті буде мене дожидати... Боже, Боже, це ж я його в останній раз побачу... яка я нещаслива, чи може ще є на сьвіті такі як я? Змалку я матері не знала, а батька ледве пам'ятаю; мені було літ вісім, як вони вмерли, тілько одно я й запам'ятувала: була тихенька ніч; окрім мене і Радька в хаті нікого не було, та і Радько тоді ще був малим. От батько і кажуть: „Радько іди сюди і Настю веди; оце, кажуть вони, твоя сестра, люби іі та шануй, вона сирітка, живіть у купі—я вас, діти моі, благословляю на усе добре! Тобі, Радько, зоставляю після себе оцю хату, бо більше я нічого для вас, діти моі, не придбав; а ти, Насте, візьми мій хрестик, це—хрестик твоєі покійноі матері, візьми його собі на спомінок: (загадуется) тілько це і

пам'ятаю... Боже, Боже, чом же ви, тату мій, не взяли і мене з собою у холодну домовину, мені було б легше, а ніж жити у свого рідного брата —заміст братськоі любови, він катує мене. Ось і теперечки тремтю я уся, як згадаю, що може він вернется до дому, а там ще, як прийде п'яний... одна радість у мене була—мій Семен, моя надія та і ту відбирають від мене... його забрили, забрили мого Семена й на віки розлучать мене з ним. (Плаче, потім співа).

Було б мене мати,
На світ, як родила,
Було б коло себе
Мене задавила...

(Прислухается. Семен співа за лаштунками, наближаючись, тим же голосом).

Тебе, моє серце,
Я вік не забуду,
Тебе одну, Насте,
Кохати все буду...

Ява II.

Настя і Семен.

Настя (кидается Семенові на плечі).

Семене!

Семен. (Обніма Настю).

Серденько... доле моя... радість моя! Чи ти довго вже мене вижидаєшь?

Настя (плаче й не одрива рук від його).

Семене!

Семен.

Годі, годі, серце, на що ті сльози, глянь на мене, Насте!

Настя.

Це я радію, Семене, а не плачу... Семене! не вже ж ти мене кинешь? не кидай мене, серденько, бо щось недобре віщує мені моє серце... ох тяжко, тяжко біз тебе буде, Семене!.. одна була надія, одна радість... Семене, не кидай мене!.. (плаче).

Семен.

Годі, Насте, не я тебе кидаю, злі люди розлучають нас та не розлучать на віки! Тепер служба недовга, всього п'ять літ... а тоді, моє серце, прийду я до тебе та й поведу тебе до шлюбу, нехай піп вінча нас... хто нас тоді розлуче?.. не плач же, серденько, сьогодня будь раденька, бо сьогодня в останне зійшлись ми з тобою.

Настя (сумно).

Через п'ять років!.. Знаєшь, Семене, я в найми піду, як Радько стане мене силкувати іти заміж, а би ти мене тілько не забув!

Семен.

Радько бачив, як ти з дому виходила?

Настя.

Радька дома не було... нехай хоть вилає, хай б'є мене, нічого... це ж в останне, серце моє, більше мені ні до кого виходити...

Семен.

Голубко моя, втіхо моя! (Сіда на каменюку. Настя з жахом озірается) Сідай Насте!

Настя.

Семене!.. мені чогось сумно стало... (Сіда біля Семена).

Семен.

Та то вітер на тебе сум нагнав. Сідай сюди, Насте, тобі холодно, ти вся тремтишь. (За лаштунками завива вітер, крапа дощик, гремить і блиска).

Настя (тулится до Семена).

Сюди хтось іде...

Семен.

Та то вітер шуршить; Насте, серце моє, я тебе хоть свитиною вкрию (укрива іі своею свиткою) бач, як промокла, аж тремтишь уся... (укрива іі) оттак...

Настя.

Семене, не вже ж тобі не чуть—сюди хтось наче іде?

Семен.

Та не прислхайся... (прислухается) а стій... а й справді буцім то щось шелестить...

Настя.

Ой, як страшно! а що, як то Радько може шука мене?..

Семен.

Цить!.. що сь справді надходе сюди...

Настя.

Як же мені страшно, Семене, стало (тулится до Семена).

Семен (обійма її).

Яка ти жахлива, Насте!

Настя.

Ні, Семене, з тобою мені не страшно!

Ява III.

Ті ж і Левко.

Семен.

А цить... дивись, Левко... чого б це він сюди прийшов у таку пізню пору?.. дивись сіда на каменюку... щось їсть... а мовчи, подивимось, що далі буде... він мабуть кого-небудь дожида тут... (Знову вітер, гремить і блиска).

Левко.

Уже й гостинці доїв. Може, як у таку годину, то вона й не прийде, а у мене вже і гостинців немає... та й холодно ж!..

Семен (тихо до Насті).

Кого б це він тут дожидав?

Настя.

Ох, Семене, чого це мені так у грудях даве?

Семен (притуля до себе Настю).

То від жаху, серденько, у тебе.

Настя.

Семене, щось в мене серце дуже забилось, щось недобре воно мені віщує... та ще й Левка сюди принесло, дивись який він страшний сьогодня, я його ніколи ще так не жахалась.

Семен.

То тобі здаєтся.

(Вітер ще дужче ударив. Дощ, грім та блискавка).

Ява IV.

Ті ж і Ґорпина.

(Горпина вбіга, озіраєтся. Забачивши Левка, хвата його за руку і зника з ним. Знову грім та блискавка).

Настя (притуляєтся до Семена).

Ох, Семене, щось у мене в серці надірвалось!

Семен.

Голубко, та то грім тебе так налякав, я і сам ще такого ніколи не чув... (озіраєтся) а куди

ж це Левко подівся, його вже немає тут? мабуть грому злякався та і лупнув до дому. (Обніма Настю) Насте, ти задрімала трохи? засни, серденько, а я біля тебе посидю.

Настя.

Ні, Семене, я не хочу спати, то я так: мені з тобою гарно (встає, з нею і Семен; вона обніма Семена і пильно загляда йому в очі) Семене!

Семен.

Ти на віки моя! (цілує Настю).

Настя.

Семене, це я тебе в останній раз поцілувала. Візьми цю хустку на спомінок (дістає гаптовану хустку і накида Семенові на шею, а потім надіва ще й хрестик), а це візьми мій хрестик, котрий зостався мені від моєі рідноі неньки та від мого батька; рідніше від тебе, Семене, у мене нікого немає більше після матері та батька... Семене, я на твоій щоці примітила слезину... ти—парубок, Семене, тобі не пристойно плакати... прощай, серце моє, це в останне я тебе бачу! (Плаче).

Семен (обійма Настю).

Ти на віки моя, єдина надія, моя ти доле!

Настя.

Прощай мій сужений, моя надіє! (Хоче іти).

Семен.

Насте, я тебе до криниці доведу, а там і розійдемося (цілує Настю в очі і довго дивится на неі; потім ідуть).

Ява V.

Горпина і Лукиря.

(Одна одну держуть за руки).

Лукиря.

Та стій бо, не біжи так швидко, чого так прешь; ач, як дощем розмило, чого доброго ноги ще повикручуєшь собі (ідуть помалу по камінцях).

Горпина.

Ось де і одпочинемо, коли втомилась.

Лукиря.

Це ще й лучше пораяла нам Нехайчиха, це вже певно, що одверне Семена від неі, бо як осліпне, яка ж тоді в неі краса буде для Семена? Горпино, чого ж ти сумна така?

Горпина.

Зілля дуже пече коло серця (вийма зілля з пазухи).

Лукиря.

Не руш, серце, того зілля! Нехайчиха наказувала, що б воно полежало біля твого серця аж до схід сонця, а там мерщій і до діла!

Горпина (кладе знову зілля у пазуху).

Так воно пече дуже!.. Лукире, я з переляку і забула, що далі з ним робити, бо Нехайчиха була така страшна, що й Боже!

Лукиря.

Нічого, серце, я запам'ятувала добре: ото ж вона казала, що, як зілля біля серця полежить до схід сонця та як почне вже пекти, що й терпіти не можно—оттоді і треба його виварити в манесенькому горшечку та й дать випити Насті...

Горпина.

Як же ми ій дамо?

Лукиря.

А для чого ж тобі той Вовко́, як не для цієі згоди?.. він тебе любе, він для тебе і усе зробити повинен... ходім же, Горпино, мабуть хутко вже і світати почне, а нам ще далеченько.

Горпина (сумно).

Ходім (Ідуть).

Завіса.

Дія третя.

Картина I.

Тюрма. Навкруги лави, на лавах і долі сплять рештантки. Тманно сьвіте світло. Всі сплять окрім Горпини.

Ява I.

Горпина (сидючі на лаві замислившись).

От вже два з половиною роки, як немає Семена і вже сьомий місяць, як сидю я тут. Ні, мабуть правда ще на сьвіті царствує. Э, дармà — силою не візмешь. Хотіла щастя силкуючи для себе здобути, теперечки ж он що! А що далі буде? Знову тюрма, Сибірь... ох тяжко... а ще гірше оттут (берется за серце) тутечки не вгомонюється: йому ще мало такого безталання, воно любови хоче, одного погляду Семена і тільки... О, що ж це я сказала... хіба ж статечне для мене таке щастя? Чого ж я прокинулась, я ж спала та мені Семен приснився — я й прокинулась... не вже ж то правда, що смотритель мені казав?.. він казав, що Семена повернено і сьогодня його сподіваються вітати... є, ні, він бреше, бреше!.. це він глузує на до мною, це він мене дражне, бо сердитий на мене за те, що я його не люблю. А може й справді? я ж просила панів, яж благала їх, я ж їм казала, що Семен пішов не по праву, за те ж саме он за стіною цією і Радько сидить... Боже! і Радькові я щастя здобула за те, що він мене любив і Настю осліпила й себе загубила... а мати?.. а батько?.. Семене, Семене! Ні, він бреше той смотритель!.. Не вже ж сьогодня Семен прийде, не вже ж я його не побачу? йому ж через цей город і йти у слободу. (Сумно міркує, а потім дивиться на камінець, що у руці). Сіренький

камінець! Я тебе здобула, коли мати тебе клали у нору для мишей—може ти мені здасися колинебудь на підмогу в сьвіті—так я помислила і узяла тебе з собою, бо нікого у мене рідніше тепер над тебе немає (притуля його до серця)... А що як він побаче Настю? Смотритель каже, що очі ії ще кращі стали, що вона ними наче дивится та нічого тілько не баче... Ні, бреше той смотритель, він гідкий! (Горпина встає, підходе до вікна). Як гарно займаєтся зоря, неначе полум'я страшене у гайку... у тім гайку моя доля й недоля була!.. (щось стука у двері). Хто б це такий у таку пізню добу? (Входе смотритель з замком та з ключами у руках).

Ява II.

Ті ж та смотритель.

Смотрітель.

Коли б я не війшов, ти завжди, Горпино, не спишь. А що ти там біля вікна робишь? Гляди мені! чи може хочешь утекти? Гляди, Горпино! (До рештанток) ач, як сопуть, наче свині у барлозі! ось я вас сьогодня здихаюсь, до суду всих вас справлю. (Горпина дивится у вікно і ніби не приміча смотрителя) Горпино! чи до стін кажу? геть від вікна! чого баньки ти свої туди витріщила? може свого коханого Семена побачила, може вже таки його любов купила?.. геть, кажу, від вікна!..

Горпина.

Чого це ви до мене присікались, не вже ж ще мало надо мною глумилися?

Смотритель.

Ач, вже і розсердилась; ти завжди сердишся на мене Горпино; (підходе близьче до Горпини) ти сьогодня до суду підешь, требують усих вас, а там може (хоче обняти ii) й у Сибирь...

Горпина (пручаючись).

Та геть-те бо від мене!

Смотритель.

Горпино, я ж тебе кохав більш усього на сьвіті... (хоче обняти Горпину).

Горпина.

Геть від мене!

Смотритель (палко).

Так ти мною гордуєшь? Хіба ж ти не знаєшь, що й силу я маю (підходе до Горпини і хоче знову обняти ii) поцілуй мене, забудь Семена...

Горпина (у голос.)

Геть! ненàвісний, гідкий!.. (мліючі пада на лаву, рештантки прокидаються).

Одна з рештанток.

Що тут за крик?

Смотритель (брязга ключами.)

А ну лишень підводьтесь; пора, годі вам боки одлежувати після важкоі роботи! (Рештантки встають; та зіва, та потягуєтся). Кажу вставайте, та слухайте, що я казати буду (Смотритель відчиняє двері,

зве салдат з путами, потім вийма з кишені папер та чита) Секлета Шрам, Хівря Білай, Івга Круть, Ганна Леміш, Горпина Сила—усі, котрих я прочитав, отправляются до суду; сбирайтесь та будьте готові! Усі чули? Глядіть же мені! (До салдат) куйте тих, котрих я прочитав (Салдати кують і ключі віддають смотрителеві).

Один з салдат (до Горпини).

Вставай і тобі ще намисто надінем. Ач яка, наче зачуміла!

Смотритель.

Нічого—прочуняє, закуй її сонну!

Салдат.

Ось вам і цей (дає ключ).

Смотритель (до салдат).

А що усі готові? (ліче ключі) один, два, три, чотирі, п'ять... п'ять усіх?

Салдати.

П'ятеро.

Смотритель (до рештанток).

Ну, глядіть же мені, бути смірно! (Горпина замлівши лежить на ослоні, пута звисають з рук її до долу).

Завіса.

Картина друга.

Ява I.

Кона показує плац у городі з великою церквою. Діется у Неділю. Каліки сидять з поводирями на східцях біля церкви, між ними й сліпа Настя з поводирем Левком. Через плац ідуть люди, хто до церкви, а хто так; де які з людей подають милостиню вбогим.

Семен (серед кони зніма шапку й хреститься).

Царице Небесна! дякую тебе, що звернула мене ти знову до мого рідного місця! До слободи вже недалеко, а там я і Настю свою побачу... а може вона тут тепер, прийшла у город до церкви у Неділю? Ми перше завжди тут саме зустрічались з нею... Мила моя Настя! поможи мені Господи іі побачити та до серця скоріше пригорнути. (У церкві дзвонять. Семен знову хреститься, потім прислухается. Каліки просять милостиню). Щось чудно співа, а гарно як, наче щось рідне... Піду в церкву, може там побачу свою Настю, вона мабуть молится Богу, щоб іі Семена звернули і не зна ще того, що я вже поспішаю до неі. Не вже ж вона не зна ще ідосі, що правда за нас заступилась... А що, як іі вже немає, а може побралась з ким-небудь другим, мене занехаяла... ні, Настя не така! Сьогодня два с половиною роки, як лишив я село і цей город, а зміни ні-

якоі немає; і листя неначе на дереві те саме і сонечко тако ж сьвіте... тілько на серці веселіш... (Співають у церкві) Треба гроші пошукать та де-що калікам дати—вони ж убогі, а я щасливий (достае гроші та дає калікам).

Настя.

Подайте Христа ради сліпій.

Левко.

Дайте і нам, дядьку, копієчку.

Семен.

Боже, що се я бачу? Насте, голубко моя, ти з поводатарем...

Настя (обійма його).

Семене!

Семен.

Насте, чи тебе ж я бачу? голубко моя! глянь на мене, чи це ж ти? (Зазіра в очі та цілує Настю) Серденько, одмов мені, чи це ж ти, чи може видіння яке?

Настя (плаче).

Семене!

Семен.

О, дорогі моі очі! (Загляда в очі та цілує) ти зраділа? ти до мене не промовишь?.. (Настя пада до його на руки та мліє) Насте, голубко, подивися ж на мене... що ж з тобою, Насте?!..

Настя (обійма Семена).

Семене, доле моя!

Левко.

Дядьку, дайте ж мені копієчку!

Семен.

Геть, ти тепер вже не нужний!

Настя.

Не жени його, Семене, бо біз його я не втраплю...

Семен.

Що ти сказала, що мені почулось?.. ти осліпла... Насте! (плаче).

Ява II.

Горпина (вбіга роспатлана в рештанскій одежі пада навколюшки перед Семеном і Настею).

Прости мене, Семене! прости мене, Насте!

Ява III.

(Вбіга смотритель, за ним салдати з рушницями).

Смотритель.

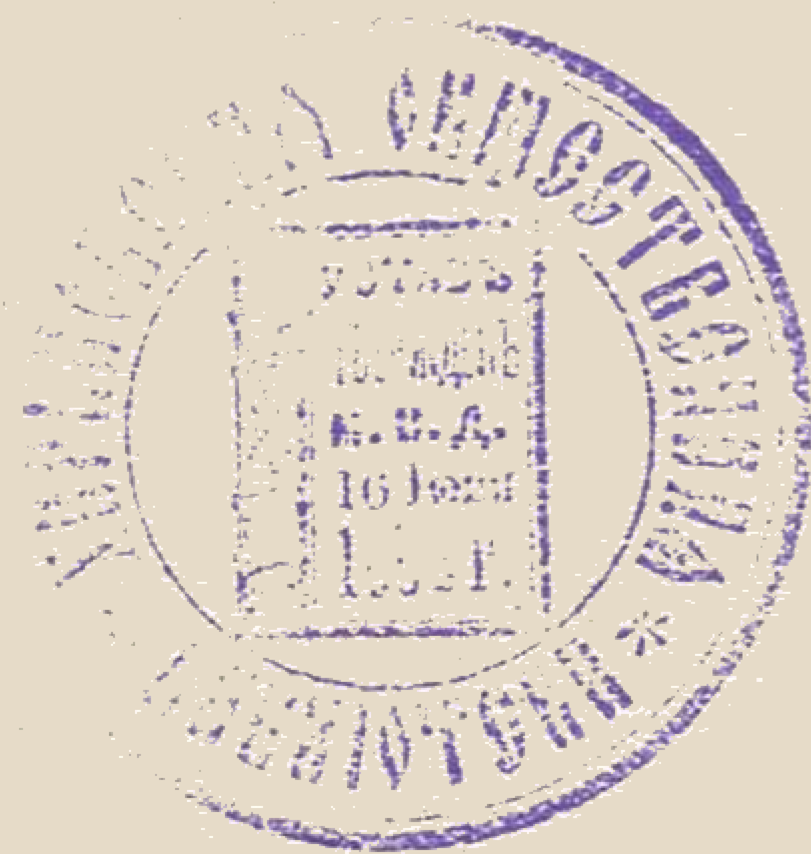
Ловіть іі, вона утекла! (Усі кидаються до Горпини і в цій позі зостаються).

Горпина (хапается за серце).

Ох, як пече! Прости мене Семене, прости мене Насте, я тебе осліпила! Будьте щасливі! Собі ж я укоротила віку.., отрутою... простіть... я й себе покарала... Семене... Насте... простіть... ох!.. (пада мертва).

Завіса тихо пада, з церкви чуть жалібний голос хора.

1885.

Зміст книги.

Сторінки.

Сторінки.

Сторінки.

Сторінки.

Сторінки.

Найважніщі помилки.

Сторінка.	Рядок.		Стоїть.	Має бути.
9	8	зверху	і все же	і все те
11	1	,,	Колисанка	Колисанка.
23	1	,,	Вкраїні	Вкраїні.
31	1	,,	До Пташки	До пташки
35	9	,,	Ніколи	Нікому
69	1	,,	Т Г.	Т. Г.
70	1	,,	Разбита	Розбита
91	3	знизу	Сказать то	Сказать шо
94	10	,,	те чого	те, чего
95	9	зверху	всіх· панове!	всіх панове!
109	14	,,	Що долі	Що далі
111	1	знизу	й терпіння	й Терпіння
136	6	,,	Эпилог	Епілог
136	2	,,	Иньші	Инші
136	3	,,	Иньші	Инші
137	15	знизу	не величкий	невеличкий
157	12	,,	рашевців	Рашевців
158	6	зверху	не має	немає
158	10	знизу	нетреба	не треба
162	11	зверху	Голубко	голубко
167	8	знизу	чаривний	чарівний
168	13	,,	Гану	Ганну
190	8	,,	не-з мишам	не—з мишам
192	15	,,	перестав.	перестав,
263	3	знизу	забігля	забігла

ОБЩЕСТВЕННАЯ
БИБЛІОТЕКА
М. В. Д.

